

84.5423 = B
A 13

АБАЙ

Дүниеге, сіра,
сендей маған
жап жоқ,

АБАЙ
Дүниеде, сірә,
сендей маған
жақар жоқ.

Абай

Алматы
«Жалын»
1990

84 Қаз7—5

А 13

Суретшісі *Қадырбек Кәметов*

А $\frac{4702250102-133}{408(05)90}$ —16—89

ISBN 5—610—00432—2

84 Қаз7—5

©«Жалын» баспасы, 1990

Айттың сәлем,
Қалаиқас

Мен сәлем жазамын,
Қарағым қалқама.
Қайғыңнан азамын,
Барушы айта ма?

Күн бойы күтемін
Келер деп хабарың,
Қайғырмай не етемін,
Бізде жоқ назарың.

Көңілге жұбаныш,
Сен едің базарым.
Сенсіз жоқ қуаныш,
Тозды енді ажарым.

Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы,
Аласы аз қара көзі нұр жайнайды.
Жіңішке қара қасы сызып қойған,
Бір жаңа ұқсатамын туған айды.
Мандайдан тура түскен қырлы мұрын,
Ақша жүз, алқызыл бет тіл байлайды.
Аузын ашса, көрінер кірсіз тісі,
Сықылды қолмен тізген, іш қайнайды.
Сөйлесе, сөзі әдепті әм мағналы,
Күлкісі бейне бұлбұл құс сайрайды.
Жұп-жұмыр, ақ торғындай мойыны бар,
Үлбіреген тамағын күн шалмайды.
Тақтайдай жауырыны бар, иығы тік,
Екі алма кеудесінде қисаймайды.
Сорақы ұзын да емес, қысқа да емес,
Нәзік бел тал шыбықтай бұраңдайды.
Етіндей жас баланың білегі бар,
Ажымсыз ақ саусағы іске ыңғайлы.
Қолаң қара шашы бар жібек талды,
Торғындай толқындырып көз тандайды.

Қызарып, сұрланып,
Лүпілдеп жүрегі.
Өзгеден ұрланып,
Өзді-өзі керегі.

Екі асық құмарлы,
Бір жолдан қайта алмай,
Жолықса ол зарлы,
Сөз жөндеп айта алмай.

Аяңдап ақырын,
Жүрекпен алысып,
Сыбдырын, тықырын
Көңілмен танысып.

Дем алыс ісініп,
Саусағы суынып,
Белгісіз қысылып,
Пішіні құбылып.

Иығы тиісіп,
Төмендеп көздері.
Үндемей сүйісіп,
Мас болып өздері.

Жанында жапырақ,
Үстінде жұлдыз да,
Елбіреп — қалтырап,
Жігіт пен ол қыз да.

Өзге ойдан тыйылып,
Бірімен бірі әуре,
Жүрекке құйылып,
Жан рахат бір сәуле.

Жүрегі елжіреп,
Буындар босанып,
Рахатпен әлсіреп,
Көзіне жас алып.

Жүйрік тіл, терең ой,
Сол күнде қайда едің?
Ғашыққа мойын қой,
Жеңілдің, жеңілдің!

* * *

Білектей арқасында өрген бұрым,
Шолпысы сылдыр қағып жүрсе ақырын.
Кәмшат бөрік, ақ тамақ, қара қасты,
Сұлу қыздың көріп пе ең мұндай түрін?

Аласы аз қара көзі айнадайын,
Жүрекке ыстық тиіп салған сайын,
Үлбіреген ақ етті, ашық жүзді,
Тісі әдемі көріп пе ең қыздың жайын?

Бұраң бел, бойы сұлу, кішкене аяқ,
Болады осындай қыз некен-саяқ,
Піскен алма секілді тәтті қызды
Боламын да тұрамын көргендей-ақ.

Егерде қолың тисе білегіне,
Лүпілдеп қан соғады жүрегіне.
Бетіңді таяп барсаң тамағына,
Шымырлап бу енеді сүйегіне.

ЖІГІТ СӨЗІ

Айттым сәлем, Қаламқас,
Саған құрбан мал мен бас.
Сағынғаннан сені ойлап,
Келер көзге ыстық жас.

Сенен артық жан тумас,
Туса туар — артылмас.
Бір өзіңнен басқаға
Ынтықтығым айтылмас.

Асыл адам айнымас,
Бір бетінен қайрылмас.
Көрмесем де, көрсем де,
Көңлім сенен айрылмас.

Көзім жатқа қарамас,
Жат та маған жарамас.
Тар төсекте төсінді
Искер ме едім жалаңаш?

Иығымда сіздің шаш
Айқаласып тайталас.
Ләззат алсақ болмай ма,
Көз жұмулы, көңіл мас?

Сізде сымбат, бізде ықылас,
Осы сөзім бәрі рас.
Сіздей жардың жалғанда
Қызығына жан тоймас.

Етің етке тигенде,
Демің тиіп сүйгенде,
Бой шымырлап, тән еріп,
Ішім оттай күйгенде.

Жүрек балқып игенде,
Ішкі сырды түйгенде,
Іздеп табар сұңқармын,
Жарастықты шүйгенде.

Қылығыңда жоқ оғат,
Қарап тойман жүз қабат.
Ыстық тартып барасың
Бір сағаттан бір сағат.

Сіз — қырғауыл жез қанат,
Аш бетінді, бер қарат,
Жақындай бер жуықтап,
Тамағыңнан аймалат.

ҚЫЗ СӨЗІ

Қиыстырып мақтайсыз
Ойласаң не таппайсыз?
Бізде ерік жоқ, өзің біл,
Әлденеге бастайсыз.

Біз де әркімді байқаймыз,
Тап бергеннен тайқаймыз.
Сіздей асыл кез болса,
Қайтіп басты шайқаймыз?

Ақылыңа сөзің сай,
Сіз — жалын шоқ, біз — бір май;
Ыстық сөзің кірді ішке,
Май тұра ма шыжымай.

Қабыл көрсен, көңілім жай,
Тастап кетсең, япырмай,
Ит қор адам болар ма
Бұл жалғанда сорлындай?

Тілегімді бермесең,
Амалым не жерлесең?
Үйір қылма бойыңа,
Шыны жақсы көрмесең.

Қайғың болар шермен тең,
Қара көңілім жермен тең,
Сенсіз маған жат төсек
Болар бейне көрмен тең.

Сіз — бір сұңқар шаһбаз¹
Жер жүзінен алған баж²,
Біздей ғарып есепсіз
Есігінде жүр мұқтаж.

Көңлің тұрса бізге ауып,
Шыныменен қозғалып,
Біз — қырғауыл, сіз — түйғын,
Тояттай бер, кел де алып.

Тал жібектей оралып,
Гүл шыбықтай бұралып,
Салмағыңнан жаншылып,
Қалсын құмар бір қанып.

* * *

Жарқ етпес қара көңілім не қылса да,
Аспанда ай менен күн шағылса да,
Дүниеде, сірә, сендей маған жар жоқ,
Саған жар менен артық табылса да.

Сорлы асық сарғайса да, сағынса да,
Жар тайып, жақсы сөзден жаңылса да,
Шыдайды риза болып жар ісіне,
Қорлық пен мазағына табынса да.

---

¹ Сабаз, ер (*парсыша*).

² Алым, салық. Бұл жерде тоят деген мағынада (*парсыша*).

Көзімнің қарасы,
Көңлімнің санасы,
Бітпейді ішімде
Ғашықтың жарасы.
Қазақтың данасы,
Жасы үлкен ағасы,
Бар демес сендей бір
Адамның баласы.

Жылайын, жырлайын
Ағызып көз майын.
Айтуға келгенде,
Қалқама сөз дайын.
Жүрекпен қозғайын,
Әдептен озбайын,
Өзі де білмей ме,
Көп сөйлем созбайын?

Тереңдеп қарайсың,
Телміріп тұрмайсың,
Бихабар жүргенсіп,
Бек қатты сынайсың.
Сан кісі мұңайсын,
Сабырмен шыдайсың,
Күйемін, жанамын,
Еш рахым қылмайсың.

Кең маңдай, қалың шаш
Я бір кез, я құлаш.
Ақ тамақ, қызыл жүз
Қарағым, бетіңді аш!

Қара көз, имек қас,
Қараса жан тоймас.
Аузың бал қызыл гүл,
Ақ тісің кір шалмас.

Қыр мұрын, қыпша бел,
Солқылдар, соқса жел.
Ақ етің үлбіреп
Өзгеше біткен гүл.
Қарағым, бермен кел,
Бізге де көңіл бөл.
Қалқамның нұсқасын
Көр, көзім, бір кенел.

Қайғың — қыс, жүзің — жаз,
Боламын көрсем мәз.
Күлкіңіз бойды алар,
Бұлбұлдай шықса әуез.
Кісімсіп дұрдараз,
Бұрандап қылма наз.
Мал түгіл басымды
Жолыңа берсем де аз.

Исің гүл аңқыған.
Нұрың күн шалқыған.
Көргенде бой еріп,
Сүйегім балқыған.
Қаяусыз қалпынан,
Өзі артық даңқынан,
Қызыл тіл шыға алмас
Мақтаудың шартынан.

Сенсің — жан ләззаті,
Сенсің — тән шәрбәті,
Артықша жаратқан
Алланың рахматы,
Көрік — тәңір дәулеті
Қылса ұнар құрметті.
Сұлуды сүймектік —
Пайғамбар сүндеті .

Не десем болар еп?
Ғашығың да қайғы жеп,
Өртенген жүрекке
Бір көрген болар сеп.
Біздердей ғашық көп,
Қайсысы саған дөп?
Жөндеп те айтпадым,
Жүрегім лүпілдеп.

Назына кім шыдар?
Бұрандап жүр шығар.
Қасқая күлгені
Қылады тым құмар.
Ер емес қымсынар,
Әркім-ақ, ұмсынар.
Құдай-ау, бұл көңлім
Күн бар ма бір тынар?

* * *

Ғашықтық, құмарлық пен — ол екі жол,
Құмарлық бір нәпсі үшін болады сол.
Сенен артық жан жоқ деп ғашық болдым,
Мен не болсам болайын, сен аман бол.

Көңілімнің рақаты сен болған соң,
Жасырынба, нұрыңа жан қуансын,
Бірге жаққан біреуге жақпаушы еді,
Сүйкімді тірі жанға неткен жансың?!

Ғашықтық келсе, жеңер бойыңды алып,
Жүдетер безгек ауру сықылданып.
Тұла бой тоңар, суыр үміт үзсе,
Дәмеленсе, өртенер күйіп-жанып.

Желсіз түнде жарық ай,
Сәулесі суда дірілдеп,
Ауылдың жаны — терең сай,
Тасыған өзен күрілдеп.

Қалың ағаш жапырағы
Сыбырласып өзді-өзі,
Көрінбей жердің топырағы,
Құлпырған жасыл жер жүзі.

Тау жаңғырығып, ән қосып,
Үрген ит пен айтаққа,
Келмеп пе едің жол тосып,
Жолығуға аулаққа?

Таймандамай тамылжып,
Бір суынып, бір ысып,
Дем ала алмай дамыл қып,
Елең қағып, бос шошып.

Сөз айта алмай бөгеліп,
Дүрсіл қағып жүрегі,
Тұрмап па еді сүйеніп,
Тамаққа кіріп иегі?

Сап-сап, көңілім, сап, көңілім!
Саяламай, сай таппай,
Не күн туды басыңа
Күні-түні жай таппай?
Сен жайыңа жүргенмен,
Қыз өле ме бай таппай?
Түн кезгенің мақұл ма,
Жан-жағыңа жалтақтай?
Өлермін деп жүрмісің,
Мұнан басқа жан таппай?

Сап-сап, көңілім, сап, көңілім!
Сабыр түбі — сары алтын.
Сабыр қылсаң жайыңды
Білер ме екен бекзатым?
Көңіл аулап сөз айтар
Арадағы тілхатым;
Ағын судай екпіндеп,
Лайы жоқ суатым,
Ауру да емес, сау да емес,
Құрыды әл-қуатым.

Сап-сап, көңілім, сап, көңілім!
Сана қылма бекерге!
Сана қылғанмен пайда жоқ.
Дүние даяр өтерге,
Ажал даяр жетерге.
Бейнет көрмей, дәулет жоқ.
Әлі барып кетерге,

Оныменен бойыңа
Иман, дәулет бітер ме?
Адалды сатсаң арамға,
Құдай қабыл етер ме?
Қыз сүйеді мені деп,
Оған көңіл көтерме!

Сап-сап, көңілім, сап, көңілім!
Сарқа берме санасын,
Бәрін өзің білсең де,
Әлі-ақ өзің танасың.
Өртенесің, жанасың,
Өз-өзіңнен бейнетке
Өз басыңды саласың.
Қай мезгілде тойғыздың
Аюдайын ағасын,
Қатыны мен қалашын?
Қарсақ жортпас қара адыр,
Қарамай неге шабасың?
Сонда тәуір бола ма,
Ұстап ап біреу сабасын?
Киіміңді тонасын,
Елге де күлкі боласың.

Сап-сап, көңілім, сап, көңілім!
Сағынышқа сарғайма!
Жәй жүрсең де қыз кумай,
Сені біреу қарғай ма?
Қыз іздесең, қалың бер,
Мұным ақыл болмай ма?
Көріп алсаң көріктіні,
Таңдап алсаң тектіні,
Сонда да көңіл толмай ма?
Егер адал жүргенде,
Тіпті жолың болмай ма?

Қор болды жаным,
Сенсіз де менің күнім,
Бек бітті халім,
Тағдырдан¹ келген зұлым².
Тағдыр етсе алла,
Не көрмейді пәндә?

Сайрай бер, тілім,
Сарғайған соң бұл дерттен.
Бүгілді белім,
Жар тайған соң әр серттен.
Қамырықты³ көңіл,
Қайтсе болар жеңіл?

Сағындым сені,
Көрмедім деп көп заман.
Адам деп мені,
Салмадың сен хат маған.
Жай таба алмай жүрек,
Жасыған соң сүйек.

Бұл қылған зарым
Барса жардың маңына,
Ол — қылған дәрім
Ғашығымның жанына.
Оңалдырып ойды,
Түзетпей ме бойды?

---

¹ Тағдыр (*арапша*)— құдайдың әмірі, жазмыш.

² Зұлым (*арапша*)— бұл жерде әділетсіздік, артықшылық, күштілік.

³ Қамырықты — қамығу, қайғыру.

Сен мені не етесің?
Мені тастап,
Өнер бастап
Жайыңа
Және алдап,
Арбап,
Өз бетіңмен сен кетесің.

Неге әуре етесің?
Қосылыспай,
Басылыспай,
Байыңа
Және жаттан
Бай тап,
Өмір бойы қор етесің.

Ет жүрек өртенді,
От боп жанып,
Жалын салып
Ішіме.
Иттей қормын,
Зармын,
Сен үздің ғой бұл желкемді.

Кім білер ертенді?
Өлім айтпас,
Келсе қайтпас
Кісіге.
Бүгінгі күн
Бармын,
Жолдас еттің сен бөтенді.

Ғашықтық — қиын жол.
Жетсең — жеттің,
Жетпей өттің,
Не болды?
Арманда өмір
Өтті,
Ойлар ма екен бір мені сол?

Салдырап аяқ-қол,
Жетпей сертке,
Ішім дертке
Тез толды.
Ажал уақыты
Жетті,
Мен өлейін, сен сау-ақ бол.

Шын жүрек — бір жүрек,
Қайта толқып,
Жолдан қорқып
Айнымас,
Шегінісіп
Қайтпас,
Өлсе бір сөзбен, не керек?

Білесің, сен зерек,
Мен пәндеңе,
Болды деме,
Кел, қарас,
Ешкім сөгіс
Айтпас,
Рақым қылсаң, кел ертерек!

Шын ғашық мен саған!
Кейіп жүрсем,
Сені көрсем,
Ләм-мим деп
Бір сөз айтар
Хал жоқ,
Еріп кетер бой сол заман.

Ойыңды сен маған
Бір бөлмедің,
Тез келмедің
Мені іздеп,
Ішінде ыстық
Қан жоқ,
Тас бауыр жар, бол қош аман!

Жар, сенің көңлің тоқ,
Ақ етінді,
Нұр бетінді
Меншікті
Қылмаған соң
Алла,
Өзі сорлы етсе, амал жоқ.

Сен аттың жөнсіз оқ,
Тәңрі — қазы
Тас таразы,
Тентекті
Сұрамас деп
Қалма,
Серт бұзғанның біл, орны — шоқ.

Ем таба алмай,
От жалындай
Толды қайғы кеудеге.
Сырласа алмай,
Сөз аша алмай
Бендеге.

Ұйқы, тамақ
Қалды дым-ақ
Керегі жоқ іс болып.
Жай жатпағым
Тыныш таппағым
Күш болып.

Жас жүрегім
Жанды менің
Жай таба алмай, япырым!
Өзің онда
Жақсы жолға
Ақырын

Жас теректің
Жапырағы
Жамырайды, соқса жел
Түсті мойын,
Толды қойын,
Ақты сел.

Мен паң едім,
Бейқам едім
Ешнәрседен қайғысыз.
Тез дерттендім.
Кейде өртендім,
Кейде мұз.

Кейде есер көңіл құрғырың
Махаббат іздеп талпынар.
Ішем деп бейнет сусынын
Асау жүрек алқынар.

Тартқан бейнет, өткен жас
Жүректің отын сөндірмес.
Махаббат — өмір көркі рас,
Өлген соң ол да үндемес.

Махаббатсыз дүние бос,
Хайуанға оны қосыңдар.
Қызықтан өзге қалсаң бос,
Қатының, балаң, досың бар.

Жүрегі жұмсақ білген құл
Шын дос таппай тыншымас.
Пайда, мақтан бәрі — тұл,
Доссыз ауыз тұшымас.

* * *

Жүрегім, ойбай, соқпа енді!
Бола берме тым күлкі.
Көрмейсің бе, тоқта енді,
Кімге сенсең, сол шикі.

«Жетім қозы — тас бауыр,
Түңілер де отығар».
Сорлы жүрек мұнша ауыр
Неге қатты соқтығар?

Сенісерге жан таба алмай,
Сенделеді ит жүрек.
Тірілікте бір қана алмай,
Бұл не деген тентірек?

Жоқ деп едің керегің,
Топ жиып ең бір бөлек.
Кезек келер демедің,
Ендігі керек қай керек?

* * *

Ғашықтың тілі — тілсіз тіл,
Көзбен көр де, ішпен біл.
Сүйісер жастар қате етпес,
Мейлің илан, мейлің күл.

Ол тілге едік оңдайлы,
Қарыпсыз біліп сондайды,
Біліп-ақ, ұғып қоюшы ек,
Енді ішіме қонбайды.

* * *

Бір сұлу қыз тұрыпты хан қолында,
Хан да жанын қияды қыз жолында.
Алтын-күміс кигені, қамқа, торғын,
Күтуші қыз-келіншек жүр соңында.

Деген сөз: «Бұқа буға, азбан дуға»,
Хан қарық боп, түсіп жүр айғай-шуға.
Етімді шал сипаған құрт жесін деп,
Жартастан қыз құлапты терең суға.

Сән-салтанат жұбантпас жас жүректі,
Кім де болса тұрғысын көксемек-ті.
Мезгілі өткен дәуренді қуалаған,
Неғылсын бір қартайған қу сүйекті?

Кәрі, жас дәурені өзге тату емес,
Епке көнер ет жүрек сату емес.
Кімде-кім үлкен болса екі мүшел,
Мал беріп алғанменен, қатын емес.

* * *

Есінде бар ма жас күнің,
Көкірегің толық, басың бос,
Қайғысыз, ойсыз, мас күнің?
Кімді көрсең — бәрі дос.

Махаббат, қызық, мал мен бақ,
Көрінуші еді досқа ортақ.
Үміт жақын, көңіл ақ,
Болар ма сондай қызық шақ?

Құдай-ау, қайда сол жылдар,
Махаббат, қызық мол жылдар?!
Ақырын, ақырын шегініп,
Алыстап кетті-ау құрғырлар.

Жалынасың, боқтайсың,
Сағынасың, жоқтайсың.
Махаббат кетті, дос кетті,—
Жете алмайсың, тоқтайсың.

Көзіме жас бер, жылайын,
Шыдам бер, сабыр қылайын.
Жаралы болған жүрекке
Дауа бер, жамап сынайын.

* * *

Жүрегім, нені сезесің,
Сенен басқа жан жоқ па?
Дүниені, көңлім, кезесің,
Тиянақ жоқ па, қой, тоқта!

Сезгенінді сездіріп,
Жете алмадың ортаққа.
Тірі жаннан бездіріп,
Апарасың қай жаққа?

Ортақтық, тыныштық достық қой,
Оның қадірін кім білер?
Әркімге-ақ тілеу қостық қой,
Бәрі алдамшы саудагер.

Халықтың аты керек қой,
Я мақтауға, боқтауға.
Құбылға бәрі зерек қой,
Бәрі жайсыз тоқтауға.

Досты қайдан табарсың,
Кеңесерге адам жоқ,
Әрлі-берлі шабарсың,
Жалғыздықтан жаман жоқ.

Ақыл айтсаң біреуге
Ішің еріп, егіліп,
Ұялмас ақы тілеуге,
Бермесен қалар түңіліп.

Ақы беріп тыңдатқан
Сөз көкейге қонар ма?
Құлағын сатқан тәңірі атқан
Оңдырар ма, оңар ма?

Күйесің, жүрек, күйесің,
Күйгеніңнен не пайда?
Дүниеде нені сүйесің?
Өмір қайда, дос қайда?

* * *

Сүйсіне алмадым, сүймедім,
Сүйегім жасып, сор қалың.
Сүйісіп саған тимедім,
Бола алмадым сенің жарың.

* * *

Домбыраға қол соқпа
Шымырлатып бір-бірлеп.
Жүрегім, соқпа, кел тоқта,
Жас келер көзге жүр-жүрлеп.

Қайғылы көңілім қайдағы
Бұрынғымды жаңғыртар.
Қайратты алып бойдағы,
Басымды қайғы қаңғыртар.

Онан да жылы жүзіңмен
Кел, жарым, қара бетіме.
Жылы тәтті жауап айт
Іштегі қайғы дертіме.

Іштегі ескі жалынды
Сөндір жаңа қылықпен.
Сөйлесші жақсы, жағымды
Мендей көңілі сынықпен.

Сынық көңілім көп кешер,
Майда қолмен ұстасаң.
Көңілге түрлі ой түсер,
Әр тереңге нұсқасаң.

Күйлі, күйсіз бәйгеге
Қажыды көңілім көп шауып,
Көп қинамай әрнеге,
Енді семірт жем тауып!

ОНЕГИННИҢ СИПАТЫ

(Пушкиннен)

Жасынан түсін билеп, сыр бермеген,
Дәмеленсе, күндесе, білдірмеген,
Нанасың не айтса да, амалың жоқ,
Түсінде бір кәдік жоқ «алдар» деген.

Кейде паң, кейде көнгіш орныменен,
Кейде елеусіз, кейде ынтық формыменен.
Кейде үндемей жүрсе де сөзге баяу,
От жалындай жауапкер құрбыменен.

Ғашықтық сөзге жүйрік әсіресе,
«Дем алысым, құмарым — бір сен» десе.
Жанын құрбан жолына қылған жансып,
Көз қарауы құбылар әлденеше.
Кейде ұялшақ, төменшік, кейде тіп-тік,
Қамыққансып қайғырып, орны келсе.

Жап-жаңа кісі болып түк білмеген,
Қалжыңын білдіртпейді «қалай» деген.
Жаның шошыр, өрлігі жаннан бөлек,
Кісіге балдан тәтті орны келген.

Биттей бойы босаса, сезер сонда,
Жастық жеңіп, көңілді шайқағанда.
Ғашық құмар, ақылмен бойыңды алып,
Жылы жауап естір не қылса да.

Емінер, «әй» дегізер, дайын қылар,
Жүрегің қалай соқса, пайым қылар.

Жылы ізін суытпас, дамыл көрмес,
Бір оңаша жолығар жер айтқызар.
Ен аулақта оңаша қолына алып,
Көңліндегі сабағын айтып тынар.

Жасынан көрсе оны ақылы сасқан
Не сұрқия жандарың жұрттан асқан.
Женуге, қор қылуға тағы да ұста,
Өзіне күндес шықса жол таласқан.
Ажауға, қорлауға тілі орамды,
Не түрлі тұзақ құрып көңілін басқан.

ТАТЬЯНАНЫҢ ОНЕГИНГЕ ЖАЗҒАН ХАТЫ

Амал жоқ — қайттым білдірмей,
Япырмау, қайтіп айтамын?
Қоймады дертің күйдірмей,
Не салсаң да тартамын.

Талапсыз, бақсыз мен сорлы
Еріксіз аттап ұяттан,
Қорлыққа көндім бұл құрлы,
Байқалар халім бұл хаттан.

Әлімше мен де ұялып,
Білдірмен дедім өлсем де,
Шыдар ем күйіп мен жанып,
Айында бірер көрсем де.

Болмады көріп қалуға,
Есітіп біраз сөзіңді.
Шыдар ем бір ай жатуға
Ұзақ түн жұмбай көзімді.

Қызықтан қашып бұл жерге
Көңілсіз суып келіпсіз.
Мәнісін сұрап білуге
Тілдесе алмаймын еріксіз.

Келмесең егер сен бізге,
Сау болмас па ем, әлбетте?

Болмасам ашна мен сізге,
Түспес ем мұндай бейнетке.

Асау жүрек қайнамай,
Жуасыр ма еді кезінде?
Елден бір жақсы сайламай,
Бармас па ем ерге өзім де?

Өзгеге ешбір дүниеден
Еркімен тимес бұл жүрек.
Әзелде тағдыр иеден,
Қожам — сенсің, не керек.

Тіршілігім — құрбандық,
Шыдамай сені көргенше,
Тәңірімнен келген бұл жарлық,
Ием — сенсің өлгенше.

Әуелде кірдің түсіме,
Ортақтасып өміріме.
Толғау салып ішіме,
Сол күнде-ақ жақтың көңліме.

Құдайдан болғай деп емі,
Құдайыны мол бердім.
Көрген жерде-ақ мен сені,
«Осы екен ғой — сол» дедім.

Жатқан сайын ұйқыға
Дұға оқушы ем, шошынып.
Ұнатып мені құлқыңа,
Жүруші едің қосылып.

Түсімде мені жұбантып,
Жылы сөзбен сөйлесіп,
Кетуші едің қуантып,
Қалушы еді көңіл өсіп.

Шыныңды айт, кімсің тербеткен,
Иембісің сақтаушы?
Әлде азғырып әуре еткен
Жаумысың теуіп таптаушы?

Шеш көңілімнің жұмбағын,
Әлде бәрі — алданыс,
Жас жүрек жайып саусағын
Талпынған шығар айға алыс.

Не болса да, өзімді
Тапсырдым сізге налынып.
Толтырып жасқа көзімді,
Есірке деймін жалынып.

Бұл жерде ешкім сырымды
Білмейді, айтып не етейін?
Жақтырмай бұзсаң нұрымды,
Білдірмей күйіп өтейін.

Күтемін сізден қайта хат,
Қуандырып дертім жаз.
Ол болмаса, шыныңды айт,
Кінә өзімде, өзіме аз.

Өз хатыма өз көзім
Ұялып, қорқып баға алмас.
Кепілім менің — бір өзің,
Бөтен жан тесік таба алмас.

ОНЕГИННИҢ ТАТЬЯНАҒА ЖАУАБЫ

Таңғажайып бұл қалай хат,
Мағынасы алыс — өзі жас?
Сөзі орамды, әр түрі жат,
Және әдепті, және рас.

Жас жүректің толқынын дөп,
Жаза алыпсың толтырып.
Бойды жеңіп бұл асыл леп,
Тұрды титық көп құрып.

Тіл буынсыз, бой — таза гүл,
Ақылы артық, ары зор,

Ол — перизат¹, ойла, өзің біл,
Не болады болса қор?

Ішім өлген, құр денем сау,
Босқа үрейім жүр менің,
Жарамайды бекер алдау,
Теңің емес мен сенің.

Бенде көрген бар қызықтың
Бәрін ішкен сұм жүрек.
Айныған соң, сен жолықтың,
Айтып-айтпай не керек!

Тәтті дүние көңілімнен
Кетті менің, нан маған.
Енді бізге бір өлімнен
Басқа түк жоқ арнаған.

Мен жаралы жолбарыспын,
Жұрттың атқан оғы өтіп.
Сен есірке, сорлы жаспын,
Шын сөзіме рақым етіп.

Бала сүйер, жар сүйерден
Түк неме жоқ, тұр денем.
Сен — тоты құс бақта жүрген,
Қай жеріммен пар келем.

Ерге барған ер танымай,
Ер қызығын кім көрер.
Шығарына жол таба алмай,
Қайғыменен босқа өлер.

Айнығыш ер тартса салқын,
Бал сұрасаң, береді у.
Қазымырлап сөздің артын...
Қасиеттен бетті жу.

Мен — сынық жан, жамағанмен,
Түзеле алман түрленіп.

---

¹ Перизат (*парсыша*)— пері, бұл жерде нәсілді мақтау ретінде айтылған.

Теңің емес, біл, саған мен,
Не қыласың кірленіп?

Әйел өлмес соқпа дерттен,
Сауыға алмас сынған ер.
Мен — көмірмін қалған өрттен,
Енді рұқсат бізге бер.

Сенің өмірің гүлденіп тұр,
Есігін тап, көр қызық!
Менің өмірім — бір суық сұр,
Күзгі күндей тұр бұзық.

Бірге туған мен ағаңнан,
Шын досыңмын, кем емес.
Соққы жедім сұм заманнан,
Бір жылы сөз ем емес.

Арман етпе, жас күнің көп,
Игілік көр, ерге бар!
Бұл заманның қашқыны деп,
Мен ғарыпты есіңе ал.

Менде паңдық: жат мінезден
Дәнеме жоқ, жарқыным.
Осы жазған барша сөзден
Байқалынар бар шыным.

Басы қатты, сұм жүрегін
Тоқтата алмай кетті де.
Сорға біткен көкірегін
Сендіре алмай өтті де.

Бар денемнің бәрі — бір мұз,
Қайрылуға жарамас.
Міне, дәулет, міне, асыл қыз,
Болды маған арам ас.

Ол — жас ағаш, бір қызыл гүл,
Жапырағы жаңғырар.
Сорлы Онегин, жолды өзің біл.
Қай тарапқа қаңғырар.

ОНЕГИННИҢ СӨЗІ

Хатыңнан жақсы ұғындым сөздің бәрін:
Кірі жоқ, кіршігі жоқ мағыналарын.
Жасырмай, жастықпенен, нанғыштықпен
Айтыпты шыншыл тілің бар іңкәрін.

Жасырмай жас жүректің жанған жайын
Айтуға тілің мұнша қайдан дайын?
Жанып, сөніп, суынып қалған көңілім
Қобалжиды хатыңды көрген сайын.

Қалмаған Онегиннің ешбір бағы,
Өтіп кеткен жүректің отты шағы.
Мінсіз, тілмен сөзіңді жазыпсың-ақ,
Ұнатпаған жерім бар сүйтсе-дағы.

Болса да сән-салтанат, қызық, әсем,
Тез жалығып айнамын, тұрлауым кем.
Сақтасар, ардақтасар кісі болсам,
Жалғанда сенен басқа жанды алмас ем.

Бүгін сүйсем, сені алсам — ертең жалығып,
Суып қайтар көңілім желше шалқып.
Қуартып, қайғыменен суалтамын
Біреудің қызыл гүлін тұрған балқып.

Құдайдың толып жатыр күні бүгін,
Жігіттің тани алмай кемшілігін.
Бір алып, қадірлемей, тастап кеткен
Тартып жүр қиянатшыл ер күйігін.

Түксиген өзі суық, сөзі суық,
Келерлік бір жері жоқ жанға жуық.
Өзі антұрған, қазымыр қатын сорлы,
Екі өмірдің лайлап суын тұнық.

Сол баянсыз еркектің біреуі — мен,
Жамандығым жақсымнан екі еседен.
Жүрек кірсіз, тіл мінсіз, мінезің — гүл,
Не боласың осындай ерменен сен?

Жаңғырмас өткен өмір, біткен мінез,
Лайықсыз кісіге болыпсыз кез.
Сені жақсы көрейін бірге туған
Ағандай, онан басқа жоқ менде сөз.

Жас қыз бен жас бәйтерек — бәрі бірдей,
Жапырағы тұра ма жылда өзгермей?
Менен гөрі сөзінді жақсы ұғушы
Кетер деме ер жігіт бір кез келмей.

Бұл сөзде ақыл да бар, ғибрат та бар,
Өзіңе екіншіде пайда болар.
Ақылменен ойласаң тоқтау қылып,
Сүйкімді менен артық жан табылар.

ОНЕГИННИҢ ТАТЬЯНАҒА ЖАЗҒАН ХАТЫ

Хүп білемін, сізге жақпас
Ескі жара білтелеу.
Ақ жүрегің енді ұнатпас,
Мезгілі жоқ қай медеу?

Ықтиярсыз мұнды сөзім
Кетті ыршып жолыңа.
Мазағыңа бердім өзім
Өз басымды қолыңа.

Өлі бойға жан жүгірді,
Қайратым құрыш болды, нан.
Мұз жүрегім май сықылды
Еріп, от боп күйді жан.

Қор қылуға құдіреттен,
Жүрегіме түсті өрт.
Тайды аяғым ескі серттен,
Түсті емсіз қатты дерт.

Масқаралап мені тағдыр
Қылды мазақ, не шара?
Менің үшін сен жауап бер,
Менде сөз жоқ, бишара.

Михрабым¹ сен, бас ұрамын,
Тіл жете алмас ғүзіріме²,
Жетпедім, не жасырамын,
Гауһарымның қадіріне.

Сен — ағашта піскен алма,
Қазір едің, алмадым.
Құп кіріптар қылды алла,
Әлде мені қарғадың?

Он сегіз мың бұл ғаламның
Бар тынысы күнде тұр.
Мен сықылды сорлы адамның
Ықтияры сенде тұр.

Сен бетінді әрі бұрсаң,
Шықты көзім, болды көр.
Жанды аларсың разы болсаң,
Біздің орын — қара жер.

Тәңірі добы — бұл ғарып бас,
Кетті амалсыз, қорлама!
Қайта қақты, қайла болмас,
Келді, түсті ордаңа.

Ақылы бар, ықтиярлы
Пенде теппес өз жарын.
Ерік иеде, пенде зарлы,
Не білер не боларын?

Сорлы адаммын жер жүзінде,
Бір қуаныш көрмедім.
Не қыласың, ерік өзінде,
Қайғысы асқан шерлі едім.

Менің өмірім таянып тұр,
Үзілуге әм жаным.
Ақ жүзіңді бір көріп құр,
Өлсем болмас арманым.

---

¹ Мешітте имам тұратын орын. Бұл жерде құрметтеп айтқаны (арапша).

² Себеп, кемшілік. Бұл жерде мұң, мұқтаж мағынасында (арапша).

Күні ертең бір көрінсең,
Сорлы асықтың көзіне.
Тәңірі үшін шапқатыңмен
Нан ғарыптың сөзіне!

Не болайын, тез болайын,
Ақ жүзінді көрейін.
Бар ма өмірім, қармалайын
Жоқ болса, мен өлейін.

Қорғалап құр өтпе өмір бос,
Тағдырыңа қарсы бар.
Бір өзіңнен басқа бір дос
Таппасаң, өл, жүрме зар.

ТАТЪЯНАНЫҢ СӨЗІ

Тәңірі қосқан жар едің сен,
Жар ете алмай кетіп ең,
Ол кезімде бала едім мен,
Аямасқа бекіп ең.

Талақ етіп бұл ғаламды,
Болды мәлім кеткенің.
Кінәсі жоқ жас адамды
Қатты соққан неткенің?

Елжіреген жас емес пе ем?
Еппен айтсаң жұбатып.
Мен ғашыққа мас емес пе ем?
Кетсең еді ұзатып.

Сен жаралы жолбарыс ең,
Мен киіктің лағы ем,
Тірі қалдым, өлмей әрең,
Қатты батты тырнағың.

Бұл кінә емес, әншейін наз,
Сағынамын, айтамын.
Досың-ақпын, тағдыр араз,
Толғанамын қайтемін.

Сен шошыдың ғашығыңнан,
Өзге жұрттан қамшы жеп,
Мен де сорлы нәсібімнен,
Жатқа тидім «алшы» деп.

Жар табылмас сен секілді,
Мен де — сендей сорлы зар.
Қол-аяғым берік бекілді,
Енді ненің орны бар?

Өз қораңның қақпасын сен
Қатты жаптың, не айтайын.
Жат қораның тақтасын мен
Жастанамын, қайтейін.

Қаймақ еді көңілімде,
Бізге қаспақ болды жем.
Екі сөз жоқ өмірімде,
Мен де — сорлы бақыты кем.

Еш қызықтан арманым жоқ,
Бәрі де бар формының.
Біреуіне қанғаным жоқ,
Өзіме аян сорлымын.

Жаным ғашық асылым ең,
Жар есігін бермедің.
Сорға біткен ғашығым ең,
Неге тым кеш сермедің?

Жат есікті және қорып,
Жара салма сен маған.
Жұрт жамандар жатқа жорып,
Жалынамын мен саған.

Үшбу¹ хиял келсе басқа,
Сен жүдер деп мен үшін,
Болар еді қайнамасқа,
Мыс қазандай сорлы ішім.

---

¹ Үшбу — осы, екі шағатай, түрік әдебиетіндегі сөз.

Ғашық-ақпын еш күмәнсіз,
Ырыс емес, сор үшін.
Көрісуге шыдамаспыз,
Айрылысалық сол үшін.

ЛЕНСКИЙДІҢ СӨЗІНЕН

Барасың қайда, қайда болмай маған,
Жас өмір алтын-күміс жарқылдаған,
Келер күн келеді екен не дайындап,
Қараңғы қарағанмен болжай алман?

Мінеки, келіп қалдық атар таңға,
Жарқырап күн де шығар тірі жанға,
Табытқа¹ салып алып, әлде мені
Апарар сырын білмес бірдалаңға.

ОНЕГИННИҢ ӨЛЕРДЕГІ СӨЗІ

Жарым жақсы киім киіп,
Келді жанға жылы тиіп.
Диуана болды бұл көңілім,
Басылмай бір құшып, сүйіп.

Бойым тұр дал болып иіп,
Көңілім жүр құс болып шүйіп.
Есіркеп сүйгізіп еді,
Кетіппін жүз есе күйіп.

Қылдың арам ойыңды,
Бір бұрмадың мойныңды.
Сен ақылмен көңліңді
Тыйып, жеңдің бойыңды.

Мен бұзылып түзеле алман,
Қайтсін дедің сорлыңды...
Атам, анам қара жер,
Сен аша бер қойныңды.
Сенен басқа еш жерден
Таба алмадым орнымды.

---

¹ Табыт (арапша)— өлген кісіні салып қабірге апаратын жәшік.

* * *

(Лермонтовтан)

Ғашықтық іздеп таптыма,
Аз күн әуре несі іс?
Өзіңнің қара артыңа,
Өткен өмір бейне түс.
Өлгенше болар бар ма дос?
Қуаныш, қайғы — бәрі бос.

* * *

Махаббат, достық қылуға
Кім де болса тең емес.
Қазір дайын тұруға —
Бес күндік ғашық жөн емес.

Сүйіспек көңлім ойлайды,
Жанның бәрі — қатыбас.
Сүйісу тозбай тұрмайды,
Еңбекке аз күн татымас.

Жастаның
омы қауыптан

---

* * *

Жігіттер, ойын арзан, күлкі қымбат,
Екі түрлі нәрсе ғой сыр мен сымбат.
Арзан, жалған күлмейтін, шын күлерлік
Ер табылса, жарайды қылса сұхбат¹.

Кейбіреу тыңдар үйден шыққанынша,
Кейбіреу қояр көңіл ұққанынша.
Сөз мәнісін білерлік кейбіреу бар,
Абайлар әрбір сөзді өз халынша.

Шын көңілімен сүйсе екен, кімді сүйсе,
Бір сөзімен тұрса екен, жанса-күйсе.
Қырмызы, қызыл жібек бозбалалар
Оңғақ бұлдай былғайды, бір дым тисе.

Керек іс бозбалаға — талаптылық,
Әртүрлі өнер, мінез, жақсы қылық.
Кейбір жігіт жүреді мақтан көйлеп,
Сыртқа нысық келеді, көзге сынық.

---

¹ Оңаша өңгіме: оңаша отырыс (*арапша*).

Кемді күн қызық дәурен тату өткіз,
Жетпесе, біріндікін бірің жеткіз!
Күншілдіксіз тату бол шын көңілмен,
Қиянатшыл болмақты естен кеткіз!

Бір жерде бірге жүрсең басың қосып,
Біріңнің бірің сөйле сөзін тосып.
Біріңді бірің ғиззәт¹, құрмет етіс,
Тұрғандай бейне қорқып, жаның шошып.

Жолдастық, сұхбаттастық — бір үлкен іс,
Оның қадірін жетесіз адам білмес.
Сүйікті ер білген сырын сыртқа жаймас,
Артыңнан бір ауыз сөз айтып күлмес.

Біреуді көркі бар деп жақсы көрме,
Лапылдақ көрсе қызар нәпсіге ерме!
Әйел жақсы болмайды көркіменен,
Мінезіне көз жетпей, көңіл берме!

Көп жүрмес, жеңсікойлық әлі-ақ тозар,
Жаңғырар жеңсік құмар, жатқа қозар.
Күнде көрген бір беттен көңіл қайтар,
Қылт еткізбес қылықты тамыршы озар.

Толқынын жүрегінің хаттай таныр,
Бүлк еткізбес қалайша соқса тамыр.
Жар көңіліне бір жанын пида қылып,
Білместігің бар болса, қылар сабыр.

Шу дегенде көрінер сұлу артық,
Көбі көпшіл келеді ондай қаншық.
Бетім барда бетіме кім шыдар деп,
Кімі паңдау келеді, кімі тантық.

Қатының сені сүйсе, сен де оны сүй,
Қоржаң суық келеді кей сасық ми.
Ері ақылды, қатыны мінезді боп,
Тату болса, райыс² үстіндегі үй.

---

¹ Қадір, сый (*арапша*).

² Рақат.

Жоқ болса қатыныңның жат өсегі,
Болмаса мінезінің еш кесегі,
Майысқан, бейне гүлдей толықсыған,
Кем емес алтын тақтан жар төсегі.

Жасаулы деп, малды деп байдан алма,
Кедей қызы арзан деп құмарланба.
Ары бар, ақылы бар, ұяты бар
Ата-ананың қызынан ғапыл қалма.

Үйіңе тату құрбың келсе кіріп,
Сазданбасын қабақпен имендіріп.
Ері сүйген кісіні о да сүйіп,
Қызмет қылсын көңілі таза жүріп.

Құрбыңның тәуір болса өз мінезі,
Абройлы қалжыңмен келсін сөзі.
Сен оған мойын бұрып сөз айтқанда,
Қатыныңда болмасын оның көзі.

Кей құрбы бүгін тату, ертең бату,
Тілеуі, жақындығы — бәрі сату.
Көкірегінде қаяу жоқ, қиянат жоқ,
Қажымас, қайта айнымас қайран тату!

Пайда деп, мал деп туар ендігі жас,
Еңбекпен терін сатып түзден жимас.
Мәліш¹ сауда сықылды күлкі сатып,
Алса қоймас, араны тағы тоймас.

Асық ұтыс сықылды алыс-беріс —
Тірі жанның қылғаны бүгін тегіс.
Бірі көйтке² таласып, бірі арам қып,
Төбелескен, дауласқан жанжал-керіс.

Жас бала әуел тату бола қалар,
Ата-анадан жақын боп, ертіп алар.
Бірін бірі құшақтап шуылдасып,
Ойын тарқар кезінде ұрыс салар.

---

¹ Ұсақ-түйек.

² Асық ойнындағы ұпай, кезек.

Біреуі жылап барса үйге таман,
Ата-анасы бұрқылдар онан жаман.
Татулығы құрысын ойыны мен,
Дәл соларға ұқсайды мына заман.

Жаман тату қазады өзіңе ор,
Оған сенсең, бір күні боларсың қор.
Ары бар, ұяты бар үлкенге сен,
Өзі зордың болады ығы да зор.

Қазақтың қайсысының бар санасы?
Қылт етерде дап-дайын бір жаласы.
Пысықтықтың белгісі — арыз беру,
Жоқ тұрса бес бересі, алты аласы.

Бір дәурен кемді күнге — бозбалалық,
Қартаймастай көрмелік, ойланалық.
Жастықта көкірек зор, уайым жоқ,
Дейміз бе ешнәрседен қорғаналық.

Бар ойы — өлең айтып, ән салалық,
Біреуді қалжың қылып қолға алалық.
Қызды ауылға қырындап үйір болса —
Көңліне зор қуаныш, бір бадалық¹.

Демендер өнбес іске жұбаналық,
Ақыл тапсақ, мал тапсақ қуаналық.
Қызды сүйсең, бірді-ақ сүй, таңдап тауып,
Көрсен қызар, күнде асық диуаналық.

Жастықта бір күлгенің бір қаралық,
Күлкі баққан бір көрер бишаралық.
Әуелі өнер ізделік, қолдан келсе,
Ең болмаса, еңбекпен мал табалық.

Той болса, тон киелік, жүр баралық,
Бірімізді біріміз аударалық.
Ат арықтар, тон тозар, қадір кетер,
Күлкіні онша күйлеп, шуламалық.

Уайым — ер қорғаны, есі барлық,
Қиыны бұл дүниенің — қолы тарлық.
«Еһе-еһе» елірме, бозбалалар,
Бұл — бес күндік бір майдан ер сынарлық.

Мақтаншылық (*парысша*).

Салынба, қылсаң-дағы сан құмарлық,
Алдыңда уайым көп шошынарлық:
Жарлылық, жалынышты жалтаң көздік,
Сүйкімі киімі жоқ шалдуарлық.

Әсем салдық, өлгенше кім қыларлық,
Оған да мезгіл болар тоқтатарлық.
Ұрлық қылар тентіреп тамақ асырар,
Болмаған соң жұмыс қып мал табарлық.

Басында әке айтпаса, ақыл жарлық,
Ағайын табылмаса, ой саларлық.
Қалжыңбассып өткізген қайран дәурен,
Түбінде тартқызбай ма ол бір зарлық?

Осы елде бозбала жоқ сөзді ұғарлық,
Үзілмес үмітпенен бос қуарлық.
Әйтеуір ақсақалдар айтпады деп
Жүрмесін деп, аз ғана сөз шығардық.

* * *

Тұлпардан тұғыр озбас шабылса да,
Оған да үкі, тұмар тағылса да.
Қыжыртпай мені сырттан жүре алмайды,
Кім желігіп, қай шеттен қағынса да.

Күшік ит бөрі ала ма жабылса да?
Тәңірі сақтар, табандап тап ұрса да
Арсыз адам, арсаңдап, арсылдайды.
Әр жерде-ақ керегеге таңылса да.

Құтырды көпті қойып азғанасы,
Арызшы орыс — олардың олжаласы.
Бірде оны жарылқап, бірде мұны,
Қуды ұнатты-ау, Семейдің бұл қаласы.

Жастықтың оты, қайдасың,
Жүректі түртіп қозғамай?
Ғылымның біліп пайдасын,
Дүниенің көркін болжамай?

Адамның тауып айласын,
Кісілікті ойламай.
Қаруын көңіл сайласын,
Қолға от түспес бойламай.

Махаббат, қызық кім көрер,
Оның да дәмін татпаса?
Біржола басты кім берер,
Жаныңа қайғы батпаса.

Аямай жанын дос ерер,
Жолдастықты ақтаса,
Алдына айдап кім келер,
Ерінбей жүріп бақпаса.

Мал бақпақтық шаруа боп,
Адал тауып асықпай.
Құр айғаймен әуре боп,
Өнердің жайын баса ұқпай.

Енді нені істейміз,
Бірінен де бос қалдық?
«Ауызға келіп түс» дейміз,
Қылып жүріп құр салдық!

Жастықтың оты жалындап,
Жас жүректе жанған шақ,
Талаптың аты арындап,
Әр қиынға салған шақ.

Уайым — аз, үміт — көп,
Ет ауырмас бейнетке,
Бүгін-ертең жетем деп
Көңілге алған дәулетке.

Қайратпен кіріп, жалынбай,
Ақылмен тауып айласын,
«Мен қалайға?» салынбай,
Жылы жүзбен жайнасын.

Қайратқа сеніп қақтықпай,
Жазасын тауып жауласар,
Қатынша тілмен шаптықпай,
Майданға шықса жарасар.

Жалыны қайтар дененің,
Үнемі тұрмас осы шақ.
Талайғы кәрі дүниенің
Бір тетігін ұстап бақ.

Құйрығы шаян, беті адам,—
Байқамай сенбе құрбыға!
Жылмаңы сыртта, іші арам
Кез болар қайда сорлыға.

Досыңа достық — қарыз іс,
Дұшпаныңа әділ бол.
Асығыс түбі — өкініш,
Ойланып алмақ — сабыр сол.

Ақ көңілді жақсыдан,
Аянбай салыс ортаға.
Ақылы, ары тапшыдан,
Қу сөзін алма қолқаға.

Сұм-сұрқия, қу заман,
Гүл көрінер жігітке —
Қызықты өмір жайнаған,
Кеудесі толып үмітке.

Бір нәрсені ұнатса,
Қайта ойланып қарамас.
Мақтанып жұртты шулатса,
Құмары сол қызба бас.

Сенісерге келгенде,
Сене берер талғамай,
Жұрты құрғыр сенгішке
Тұра ма қулық жалғамай?

Ары кеткен алдағыш,
Мені-ақ алда, сөкпейін.
Балы тамған жас қамыс,
Ормасаңшы көктейін!

Сені жақсы көрмесе,
Сенер ме еді сөзіңе?
«Япырмай?...» деп терлесе,
Ар емес пе өзіңе?

Көңіл құсы құйқылжыр шартарапқа,
Адам ойы түрленіп ауған шақта.
Салған ән — көлеңкесі сол көңілдің,
Тактысына билесін ол құлаққа.

Шырқап, қалқып, сорғалап тамылжиды,
Жүрек тербеп, оятар баста миды.
Бұл дүниенің ләззаты бәрі сонда,
Ойсыз құлақ ала алмас ондай сыйды.

Ұйқтап жатқан жүректі ән оятар,
Үннің тәтті оралған мәні оятар.
Кейі зауық, кейі мұң дертін қозғап,
Жас балаша көңілді жақсы уатар.

Адам аз мұны біліп ән саларлық,
Тыңдаушы да аз, ол әннен бәһра аларлық,
Мұңмен шыққан, оралған тәтті күйге
Жылы жүрек қайда бар қозғаларлық?

Көбінесе ән басы келеді ашы,
«Кел тыңда!» деп өзгеге болар басшы.
Керім толғап, тауысар қаңғыр-күңгір.
Сол жеріне ойыңмен араласшы.

Әннің де естісі бар, есері бар,
Тыңдаушының құлағын кесері бар.
Ақылдының сөзіндей ойлы күйді
Тыңдағанда көңілдің есері бар.

Білімдіден аяман сөздің майын,
Алты өлеңмен білдірдім әннің жайын.

Ездің басы қаңғырсып, ердің көңлі
Жаңғырсын деп ойладым айтқан сайын.
Көкірегінде оты бар ойлы адамға
Бұл сөзімнің суреті тұрар дайын.

Өмірдің алды — ыстық, арты — суық,
Алды ойын, арт жағы мұңға жуық.
Жақсы әнді тыңдасаң ой көзіңмен,
Өмір сәуле көрсетер судай тұнық.

Жаманға «жар» деген-ақ ән көрінер,
Жақсы ән білсе айтуға кім ерінер?
Жарамды әнді тыңдасаң, жаның еріп,
Жабырқаған көңілің көтерілер.

Адамның кейбір кездері
Көңілде алаң басылса,
Тәңірінің берген өнері
Көк бұлттан ашылса,
Сылдырлап өңкей келісім
Тас бұлақтың суындай,
Кірлеген жүрек өзі ішін
Тұра алмас әсте жуынбай.

Тәңірінің күні жарқырап,
Ұйқыдан көңіл ашар көз.
Қуатты ойдан бас құрап,
Еркеленіп шығар сөз.

Сонда ақын белін буынып,
Алды-артына қаранар.
Дүние кірін жуынып,
Көрініп ойға сөз салар.

Қыранша қарап қырымға,
Мұң мен зарды қолға алар.
Кектеніп надан зұлымға,
Шиыршық атар, толғанар.

Әділет пен ақылға
Сынатып көрген-білгенін,
Білдірер алыс, жақынға
Солардың сөйле дегенін.

Ызалы жүрек, долы қол,
Улы сия, ащы тіл
Не жазып кетсе, жайы сол,
Жек көрсендер өзің біл.

Өлең — сөздің патшасы, сөз сарасы,
Қиыннан қиыстырар ер данасы.
Тілге жеңіл, жүрекке жылы тиіп,
Теп-тегіс жұмыр келсін айналасы.

Бөтен сөзбен былғанса сөз арасы,
Ол — ақынның білімсіз бишарасы.
Айтушы мен тыңдаушы көбі — надан,
Бұл жұрттың сөз танымас бір парасы.

Өлеңге әркімнің-ақ бар таласы,
Сонда да солардың бар таңдамасы.
Іші алтын, сырты күміс сөз жақсысын
Қазақтың келістірер қай баласы?

Бұрынғы ескі биді тұрсам барлап,
Мақалдап айтады екен, сөз қосарлап.
Ақындары ақылсыз, надан келіп,
Көр-жерді өлең қыпты жоқтан қармап.

Қобыз бен домбыра алып топта сарнап,
Мақтау өлең айтыпты әркімге арнап.
Әр елден өлеңменен қайыр тілеп.
Кетірген сөз кәдірін жұртты шарлап.

Мал үшін тілін безеп, жанын жалдап,
Мал сұрап біреуді алдап, біреуді арбап,
Жат елде қайыршылық қылып жүріп,
Өз елін бай деп мақтап құдай қарғап.

Қайда бай мақтаншаққа барған таңдап,
Жиса да, бай болмапты, қанша малды ап.
Қазаққа өлең деген бір қадірсіз,
Былжырақ көрінеді соларды аңдап.

Ескі бише отырман бос мақалдап,
Ескі ақынша мал үшін тұрман зарлап.
Сөз түзелді, тыңдаушы, сен де түзел,
Сендерге де келейін енді аяңдап.

Батырды айтсам ел шауып алған талап,
Қызды айтсам, қызықты айтсам қыздырмалап,
Әншейін күн өткізбек әңгімеге
Тыңдар едің әр сөзін мыңға балап.

Ақыл сөзге ынтасыз, жұрт шабандап,
Көнгенім-ақ соған деп жүр табандап.
Кісімсінген, жеп кетер білімсіз көп,
Жіберсем, өкпелеме көп жамандап.

Амалдап қарағайды талға жалғап,
Әркім жүр алар жердің ебін қамдап.
Мақтан қуған мал құмар нені ұға алсын,
Шықпаса мыңнан біреу талғап-талғап.

Мал жиып арамдықпен ұрлап-қарлап,
Қусың десе, қуанып жүр алшаңдап.
Қақса-соқса бір пайда түсе ме деп,
Елдің байын еліртіп «жаумұңдалап»,

Ынсап-ұят, ар-намыс, сабыр, талап,
Бұларды керек қылмас ешкім қалап.
Терең ой, терең ғылым іздемейді
Өтірік пен өсекті жүндей сабап.

Біреудің кісісі өлсе, қаралы ол,
Қаза көрген жүрегі жаралы — ол,
Көзінің жасын тыймай жылап жүріп,
Зарланып неге әнге салады ол?

Күйеу келтір, қыз ұзат, тойынды қыл,
Қыз таныстыр — қызыққа жұрт ыржаңшыл.
Қынаменде, жар-жар мен бет-ашар бар,
Өлеңсіз солар қызық бола ма гүл?

Бала туса, күзетер шілдеhana,
Олар да өлең айтар шулап жана.
Бұрынғы жақсылардан өрнек қалған,
Биде тақпақ, мақал бар, байқап қара.

Туғанда дүние есігін ашады өлең,
Өлеңмен жер қойнына кірер денең.
Өмірдегі қызығың бәрі өлеңмен,
Ойлансаңшы бос қақпай елең-селең.

Өленді айтпақ түгіл, ұға алмайсың,
Айтса да, ұддасынан¹ шыға алмайсың.
Сен білмейді екен деп айтпасын ба,
Неге мұнша сіресіп құп алмайсың?

Өлең деген — әр сөздің ұнасымы,
Сөз қосарлық, орайлы жарасымы.
Сөзі тәтті, мағынасы тұзу келсе,
Оған кімнің ұнасар таласуы?

---

¹ күш, шама, шек. «Хадд» деген сөзден өзгерген болу керек.

Қарны тоқ қаса надан ұқпас сөзді,
Сөзді ұғар, көкірегі болса көзді.
Қадірін жақсы сөздің білер жанға
Таппай айтпа оған да айтар кезді.

Сый дәмеппе, берсе алма, еш адамнан,
Нең кетеді жақсы өлең сөз айтқаннан?
Сүйенерлік адамды құрмет қыл,
Аулақ бол әнін сатып нәрсе алғаннан.

Көп топта сөз танырлық кісі де аз-ақ,
Ондай жерде сөз айтып болма мазақ.
Біреу олай, біреу бұлай қарап,
Түгел сөзді тыңдауға жоқ қой қазақ.

Шортанбай, Дулат пенен Бұқар жырау,
Өлеңі бірі — жамау, бірі — құрау.
Әттең, дүние-ай, сөз таныр кісі болса,
Кемшілігі әр жерде-ақ көрініп тұр-ау.

Мақсұтым — тіл ұстартып, өнер шашпақ,
Наданның көңілін қойып көзін ашпақ.
Үлгі алсын деймін ойлы жас жігіттер,
Думан-сауық ойда жоқ әуел баста-ақ.

Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін,
Жоқ-барды, ертегіні термек үшін.
Көкірегі сезімді, тілі орамды,
Жаздым үлгі жастарға бермек үшін.
Бұл сөзді тасыр ұқпас, талапты ұғар.
Көңілінің көзі ашық, сергек үшін.

Түзу кел, қисық-қыңыр қырын келмей,
Сыртын танып іс бітпес, сырын көрмей.
Шу дегенде құлағың тосаңсиды,
Өскен соң, мұндай сөзді бұрын көрмей.
Таң қаламын алдыңғы айтқанды ұқпай,
Және айта бер дейді жұрт тыным бермей.

Сөз айттым «әзрет Әлі, айдаһарсыз»,
Мұнда жоқ «алтын иек, сары ала қыз».
Кәрілікті жамандап, өлім тілеп,
Болсын деген жерім жоқ жігіт арсыз.
Әсіре қызыл емес деп, жиренбеңіз,
Түбі терең сөз артық, бір байқарсыз.

Батырдан барымташы туар даңғой,
Қызшыл да, қызықшыл да әуре жан ғой.
Арсыз, малсыз, ақылсыз, шаруасыз,
Елірмелі маскүнем байқалған ғой.
Бес-алты мисыз бәңгі¹ күлсе мәз боп,
Қиналмай, қызыл тілім, кел тілді ал, қой!

Өлеңі бар, өнерлі інім, сізге
Жалынамын, мұндай сөз айтпа бізге.
Өзге түгіл өзіңе пайдасы жоқ
Есіл өнер қор болып кетер түзге.

---

¹ Меңіреу, көкми.

Қуаты оттай бұрқырап,
Уәзінге¹ өлшеп тізілген.
Жаңбырлы жайдай сырқырап,
Көк бұлттан үзілген.
Қайран тіл, қайран сөз —
Наданға қадірсіз.

Тәуекел мен батыр ой
Өткір тілді найза етіп,
Сайысып-ақ² бақты ғой,
Неше түрлі айла етіп.
Оянбай, қайран жұрт,
Ұялмай қал жым-жырт!

Ақылмен ойлап білген сөз
Бойыңа жұқпас, сырғанар.
Ынталы жүрек сезген сөз
Бар тамырды қуалар.
Ән салар, жатқа алар,
Түбінде құр қалар.

---

¹ Уәзін (*арапша*)— өлшеуіш.

² Сайысу — ат үстінен найзаласу.

Өзгеге, көңілім, тоярсың,
Өлеңді қайтіп қоярсың?
Оны айтқанда толғанып,
Іштегі дертті жоярсың.

Сайра да зарла, қызыл тіл,
Қара көңілім оянсын,
Жыласын көзден жас ақсын.
Омырауым боялсын.

Қара басқан, қаңғыған
Қас надан нені ұға алсын?
Көкірегінде оты бар
Құлағын ойлы ер салсын.

Тыңдамаса еш адам,
Өз жүрегім толғансын.
Әр сөзіне қарасын,
Іштегі дертім қозғалсын.

Әуелесін, қалқысын,
От жалын боп шалқысын.
Жылай-жылай өлгенде,
Арттағыға сөз қалсын.

Мендей ғарып кез болса,
Мойын салсын, ойлансын,
Қабыл көрсе сөзімді,
Кім таныса, сол алсын.

Не пайда бар — мың надан
Сыртын естіп таңдансын.
Онан-дағы бір есті
Ішкі сырын аңғарсын.

Өздерің де ойлаңдар,
Неше түрлі жан барын.
Ғылым да жоқ, ми да жоқ,
Даладағы андарсың.

Жүрегіңмен тыңдамай,
Құлағыңмен қармарсың.
Соны көріп, соларға
Қайтіп қана сарнарысың?

* * *

Құр айғай бақырған
Құлаққа ән бе екен?
Өнерсіз шатылған
Кісіге сән бе екен?

Өңкей надан антұрған,
Қанша айтса, жөн бе екен?
Бос жүріп қор қылған
Өміріңе кен бе екен?

Кұлақтан кіріп, бойды алар
Жақсы ән мен тәтті күй.
Көңілге түрлі ой салар,
Әнді сүйсең, менше сүй.

Дүние ойдан шығады,
Өзімді өзім ұмытып,
Көңілім әнді ұғады,
Жүрегім бойды жылытып.

Аңсаған шөлде су тапса,
Бас қоймай ма бастауға¹?
Бір түртсе, я қақса
Бой тоқтамас жасқауға.

Бір күйгізіп, сүйгізіп,
Ескі өмірді тіргізер.
Өмір тонын кигізіп,
Жоқты бар қып жүргізер.

Есіткендей болады
Құлағым ескі сыбырды.

---

¹ Бастау — көзді су, бұлақ.

Ескі ойға көңілім толады,
Тірілтіп өткен құрғырды.
Ішіп терең бойлаймын,
Өткен күннің уларын.
Және шын деп ойлаймын,
Жұрттың жалған шуларын.
Тағы сене бастаймын
Күнде алдағыш қуларға.
Есім шығып қашпаймын,
Мен ішпеген у бар ма?

* * *

Менсінбеуші ем наданды,
Ақылсыз деп қор тұтып,
Түзетпек едім заманды,
Өзімді тым-ақ зор тұтып,

Таппадым көмек өзіме,
Көп наданмен алысып.
Көнбеді ешкім сөзіме,
Әдетіне қарысып.

Жан шошырлық түрінде
Бәрі бірдей еліріп.
Ұстай алмадым бірін де,
Кекиді кейін шегініп.

Әринемен ел кетті,
Қоқиланды, мақтанды.
Қуат бітті, күн өтті,
Жарылқа, құдай, жатқанды.

Мен — қажыған арықпын,
Қатын, бала қонағы,
Сендерге де қанықпын,
Жұртың анау баяғы.

Жарлы емеспін, зарлымын,
Оны да ойла толғанып.

Жұртым деуге арлымын,
Өзге жұрттан ұялып.

Барымта мен партия —
Бәрі мастық, жұрт құмар.
Сыпыра елірме, сұрқия,
Көп пианшік нені ұғар?

Татулықты, тыныштықты,
Қоңыр көрер, кем көрер.
Ұрлық пенен қулықты
Қызық көрер, өңі енер.

Мұндай елден бойың тарт,
Мен қажыдым, сен қажы!
Айтып-айтып өтті қарт,
Көнбеді жұрт, не ылажы?

* * *

Асқа, тойға баратұғын,
Жаны асығып жас жігіт,
Қолға кетті жауға бір күн,
Тірі адамның ісі — үміт.

Қозғады жау батыр ерді,
Жауға сойқан салғалы.
Қалыңдығы қала берді,
Жатыр еді алғалы.

Асықсаң да, шырағым,
Саған деген құданың
Жазылған қандай жарлығы,
Есіткен жоқ құлағың.

Қалыңдық құшып, сүйеге
Күйеуіне ынтызар.
Келісімен тиюге
Дайындалған ойы бар.

Көйлегін ақтан тіккіштеп,
Күні-түні дем алмай,
Бітіруге жүр күштеп,
Асыққансып, тоқталмай.

Сен асыққан екен деп,
Алла әмірін өзгертпес.
Айтқаның болар ма екен деп,
Мен қорқамын, көз жетпес.

Жара басты кеудені,
Жаудан өлді ар үшін,
Ескермей өзге дүниені,
«Ah!» деп өтгі жар үшін.

Жамандық тұрмас күттіріп,
Ел есітті, қыз білді,
Ақ көйлекті бітіріп,
Кебінім деп киді, өлді...

Қол жетпеген некені
Сүйіп кеткен жан екен.
Көзің неге жетеді,
Қосылмақ онда бар ма екен?

Шыны ғашық жар болса,
Неге өлдім деп налымас.
Онда екеуі кез келсе,
Бірін бірі танымас.

* * *

Ата-анаға көз қуаныш —
Алдына алған еркесі,
Көкірегіне көп жұбаныш,
Гүлденіп ой өлкесі.

Еркелік кетті,
Ер жетті,
Не бітті?

Оқытарсың молдаға оны,
Үйретерсің әрнені.
Медеу етіп ойы соны,
Жан тыныштық көрмеді.

Жасында күтті,
Дәме етті,
Босқа өтті.

Ата көңілі жанбаса бір,
Артық өнер шықпаса
Ел танымай, үй танып құр,
Шаруасын да ұқпаса.

Үміті қайда?
Соны ойла.
Абайла!

Сүйер ұлың болса, сен сүй,
Сүйінерге жарар ол.
Сүйкімі жоқ құр масыл би
Сүйретіліп өтер сол.
Табылмас қайла,
Ойбайла —
Не пайда?

Зарланарсың, ойланарсың
Не болам деп енді мен.
Құрбылардан қорланарсың,
Тәңрі ісіне сен де көн.
Қайғысыз бенде
Көрдің бе,
Өмірінде?

Тәңрі сорлы етсе бенде,
Не бітірер құр жылап.
Жігері жоқ, ақылы кенде,
Жанбасыңнан жат сұлап!
Бір жаман мен бе,
Дедің бе
Көңілінде?

Тайға міндім,
Тойға шаптық,
Жақсы киім киініп.
Үкі тақтық,
Күлкі бақтық,
Жоқ немеге сүйініп.
Күйкентай күтті,
Құс етті,
Не бітті?

Атамыз бар,
Молдамыз бар,
Айтқанына көнбедік.
Арт жағында
Біз соған зар
Боламыз деп білмедік.
Ұрланып қаштық,
Жолғастық,
Шуластық.

Жазу жаздық,
Хат таныдық,
Болдық азат молдадан.
Шала оқудан
Не жарыдық,
Қалғаннан соң құр надан?
Бағасыз жастық —
Бозбастық,
Адастық.

Бозбалалық —
Қыз қарадық,
    Қалжың, әзіл сөйлестік,
Ат жараттық,
Сән тараттық,
    Әуейілік күйлестік.
    Көңілге келер,
    Кім жолар,
    Кім көнер?

Қайын бардық,
Қатын алдық,
    Енші тиді аз ғана.
Шаруа атандық,
Енді ойландық,
    Қала берді бозбала.
    Бұрынғы қайда?
    Ойбайла —
    Не пайда?

* * *

Заман ақыр жастары
Қосылмас ешбір бастары.
Біріне бірі қастыққа
Қойнына тыққан тастары.

Саудасы — ар мен иманы,
Қайрат жоқ бойын тыйғалы.
Еңбекпен етті ауыртпай,
Құр тілменен жиғаны,

Өнімсіз іске шеп-шебер,
Майданға түспей несі өнер.
Сиырша, тойса мас болып,
Өреге келіп сүйкенер.

Күлмендеп келер көздері,
Қалжыңбас келер өздері.
Кекектеп, секек етем деп.
Шошқа туар сөздері.

Көзінен басқа ойы жоқ
Адамның надан әуресі.
Сонда да көңілі тым-ақ тоқ,
Жайқаң-қайқаң әрнесі.

Білмейсің десе, жел өкпе
Дейді ол-дағы — тәңірі ісі.
Бірінен бірі бөлек пе
Иемнің әділ бендесі?

Жүректің көзі ашылса,
Хақтықтың¹ түсер сәулесі,
Іштегі кірді қашырса,
Адамның хикмет² кеудесі.

Наданның көңлін басып тұр,
Қараңғылық пердесі.
Ақылдан бойы қашық тұр,
Ойында бір-ақ шаруасы.

Кітапты молда теріс оқыр,
Дағардай боп сәлдесі.
Мал құмар көңілі — бек соқыр?
Бүркіттен кем бе жем жесі?

Жүректе айна жоқ болса,
Сөз болмайды өңгесі.
Тыңдағыш қанша көп болса,
Сөз ұғарлық кем кісі.

---

¹ Шындық, растық (*арапша*).

² Керемет, сыр, ақыл.

Ғылым таппай мақтанба,
Орын таппай баптанба,
Құмарланып шаттанба
Ойнап босқа күлуге,
Бес нәрседен қашық бол,
Бес нәрсеге асық бол.
Адам болам десеңіз.
Тілеуің, өмірің алдында,
Оған қайғы жесеңіз,
Өсек, өтірік, мақтаншақ,
Еріншек, бекер мал шашпақ —
Бес дұшпанның білсеңіз,
Талап, еңбек, терең ой,
Қанағат, рақым, ойлап қой —
Бес асыл іс, көнсеңіз.
Жамандық көрсең нәфрәтлі¹,
Суытып көңіл тыйсаңыз.
Жақсылық көрсең ғибрәтлі²,
Оны ойға жисаңыз.
Ғалым болмай немене,
Балалықты қисаңыз?
Болмасаң да ұқсап бақ,
Бір ғалымды көрсеңіз.
Ондай болмақ қайда деп,
Айтпа ғылым сүйсеңіз.
Сізге ғылым кім берер,
Жанбай жатып сөнсеңіз?

---

¹ Жеркенішті (*арапша*).

² Үлгілі (*арапша*).

Дүние де өзі, мал да өзі,
Ғылымға көңіл берсеңіз.
Білгендердің сөзіне
Махаббатпен ерсеңіз.
Ақыл сенбей сенбеңіз,
Бір іске кез келсеңіз.
Ақсақал айтты, бай айтты,
Кім болса мейлі сол айтты —
Ақылменен жеңсеңіз.
Надандарға бой берме,
Шын сөзбенен өлсеңіз.
Аят, хадис емес қой,
Күпір¹ болдың демес қой,
Қанша қарсы келсеңіз.
Көп орында көріне айтпа,
Біздің сөзге ерсеңіз.

Мұны жазған кісінің
Атын білме, сөзін біл!
Осы жалған дүниеден
Шешен де өткен не бұлбұл.
Көсем де өткен не дүлдүл.
Сөз мәнісін білсеңіз,
Ақыл-мизан², өлшеу қыл.
Егер қисық көрінсе,
Мейлің таста, мейлің күл.
Егер түзу көрінсе,
Ойлап-ойлап, құлаққа іл.
Ақмақ көп, ақылды аз,
Деме көптің сөзі бұл.
Жақынның сөзі тәтті деп,
Жақыным айтты дей көрме.
Надандықпен кім айтса,
Ондай түпсіз сөзге ерме,
Сізге айтамын, қауіпім — бұл.
Өзің үшін үйренсең,
Жамандықтан жиренсең.
Ашыларсың жылма-жыл.
Біреу үшін үйренсең,

---

¹ Діннен шығу (*арапша*).

² Таразы, өлшеуіш (*арапша*).

Біреу білмес, сен білсең,
Білгеніңнің бәрі — тұл.
Сөзіне қарай кісіні ал,
Кісіге қарап сөз алма.
Шын сөз қайсы біле алмай,
Әр нәрседен құр қалма.
Мұны жазған білген құл,
Ғұламаһи¹ Дауани
Солай депті ол шыншыл.
Сөзін оқы және ойла,
Тез үйреніп, тез жойма,
Жас уақытта көңіл — гүл.

---

¹ Ғалым, көп оқыған адам.

Шоқпардай кекілі бар, қамыс құлақ,
Қой мойынды, қоян жақ, бөкен қабақ.
Ауыз омыртқа шығыңқы, майда жалды,
Ой желке, үңірейген болса сағақ.

Теке мұрын, салпы ерін, ұзын тісті,
Қабырғалы, жотасы болса күшті.
Ойынды еті бөп-бөлек, омыраулы,
Тояттаған бүркіттей салқы төсті.

Жуан, тақыр бақайлы, жұмыр тұяқ,
Шынтағы қабырғадан тұрса аулақ.
Жерсоғарлы, сіңірлі, аяғы тік,
Жаурыны етсіз, жалпақ тақтайдай-ақ.

Кең сауырлы, тар мықын, қалбағайлы,
Алды-арты бірдей келсе ерге жайлы.
Күлте құйрық, қыл түбі әлді келіп,
Көтендігі шығыңқы аламайлы.

Ұршығы төмен біткен, шақпақ етті,
Өзі санды, дөңгелек келсе көтті.
Сырты қысқа, бауыры жазық келіп,
Арты талтақ, ұмасы үлпершекті.

Шідерлігі жуандау, бота тірсек,
Бейне жел, тынышты, екпінді мініп жүрсек.
Екі көзін төңкеріп, қабырғалап,
Белдеуге тыныш тұрса, байлап көрсек.

Тығылмай әм сүрінбей жүрдек көсем
Иек қағып, еліріп жүрсе әсем.
Шапса жүйрік, мінсе берік, жуан, жуас,
Разы емен осындай ат мінбесем.

Аяңы тымақты алшы кигізгендей,
Кісіні бол, бол қағып жүргізгендей.
Шапқан атқа жеткізбес бөкен желіс,
Ыза қылдың қолыма бір тигізбей.

* * *

Базарға, қарап тұрсам, әркім барар,
Іздегені не болса, сол табылар.
Біреу астық алады, біреу маржан,
Әркімге бірдей нәрсе бермес базар.

Әркімнің өзі іздеген нәрсесі бар,
Сомалап ақшасына сонан алар.
Біреу ұқпас бұл сөзді, біреу ұғар,
Бағасын пайым қылмай аң-таң қалар.

Сөзді ұғар осы күнде кісі бар ма?
Демеймін жалпақ жұртқа бірдей жағар.
Жазған соң, жерде қалмас тесік моншақ,
Біреуден біреу алып, елге тарар.

Бір кісі емес жазғаным, жалпақ жұрт қой,
Шамданбай-ақ, шырақтар, ұқсаң жарар.
«Ит маржанды не қылсын» деген сөз бар,
Сәулесі бар жігіттер бір ойланар.

Интернатта оқып жүр
 Талай қазақ баласы —
 Жаңа өспірім, көкөрім,
 Бейне қолдың саласы.
 Балам закон білді деп,
 Қуанар ата-анасы,
 Ойында жоқ олардың
 Шарифатқа шаласы¹,
 Орыс тілі, жазуы —
 Білсем деген таласы.
 Прошение² жазуға
 Тырысар келсе шамасы.
 Ынсапсызға не керек
 Істің ақ пен қарасы.
 Нан таппаймыз демейді,
 Бүлінсе елдің арасы.
 Еждиһатсыз³, мехнатсыз
 Табылмас ғылым сарасы.
 Аз білгенін көпсінсе,
 Көп қазаққа епсінсе,
 Кімге тиер панасы?
 Орыс теріс айтпайды
 Жаман бол деп оларды.
 Қаны бұзық өзі ойлар
 Қу менен сұм болар-ды,
 Орыста қалар жаласы.

---

¹ Ислам дінінің заңы.

² Арыз, өтініш (*орысша*).

³ Ынта, талап, жігер (*арапша*).

Бұл іске кім виноват¹
Я Семейдің қаласы?
Я қазақтың аласы?
Ойында жоқ бәрінің
Салтыков пен Толстой.
Я тілмаш, я адвокат
Болсам деген бәрінде ой,
Көңілінде жоқ санасы.
Ақылы кімнің бар болса,
Демес мұны тілі ащы.
Айтыңызшы болсаңыз
Здравомыслящий²
Ақыл айтпай ма ағасы?

Пайда ойлама, ар ойла,
Талап қыл артық білуге.
Артық ғылым кітапта.
Ерінбей оқып көруге.
Военный қызмет іздеме
Оқалы киім киюге,
Бос мақтанға салынып,
Бекер көкірек керуге.
Қызмет қылма оязға.
Жанбай жатып сөнуге.
Қалай сабыр қыласың
Жазықсыз күнде сөуге?
Өнерсіздің қылығы —
Тура сөзін айта алмай,
Кит етуге бата алмай,
Қорлықпенен шіруге,
Аз ақшаға жалданып,
Өнбес іске алданып,
Жол таба алмай жүруге.
Алыс та болса, іздеп тап
Кореннойға³ кіруге.

---

¹ Айыпты, кінәлі (*орысша*).

² Зерек, әр істі ақылмен ойлап шешетін адам.

³ Ежелгі, негізгі, тұрақты. Бұл жерде істің ең орындысын табу деген мағынада.

«Талапты ерге нұр жауар»,
Жүріп өмір сүруге.
Я байларға қызмет қыл,
Ерінбей шауып желуге,
Адал жүріп, адал тұр,
Счетың¹ тура келуге.
Жаныңа жақса, соңынан
Жалқауланба еруге.
Қисық болса закон бар
Судьяға беруге.
Ол да оязной емес қой,
Алуға теңдік сенуге.
Я өз бетіңмен тәуекел,
Занимайся прямотой²
Жеңіл көрме, бек керек
Оған да ғылым, оған да ой,
Қалайша, қайда енуге?

---

¹ Есеп.

² Занимайся прямотой (орысша)— турашыл, батыл бол деген мағынада.

* * *

Өкінішті көп өмір кеткен өтіп,
Өткіздік бір нәрсеге болмай жетік.
Ойшылдың мен де санды бірімін деп,
Талап, ойсыз, мақтанды қалдым күтіп.

Үлгісіз жұртты үйретіп, қалдық кейін,
Көп надандар өзіне тартар бейім.
Арылмас әдет болды күлкішілдік,
Біржаң-қылжаң ит мінез дегендейін.

Тура тілді кісіні дейміз орыс,
Жиреніп жылмандықты демес бұрыс.
Жылпылдақтан айрылып, сенісе алмай,
Адамдықты жоғалтар ақыр бұл іс.

Сенімі жоқ серменде¹ сырды бұзды,
Анық таза көрмейміз досымызды.

---

¹ Сенделіп босқа жүрген адам.

Қылт етпеген көңілдің кешуі жоқ,
Жүрегінде жатады өкпе сызы.

Дос-асықтың болмайды бөтендігі,
Қосылған босаспайды жүрек жігі,
Біздің доспыз, асықпыз дегеніміз —
Жалғандықтан жасалған көңіл жүгі.

Сеніскен досым да жоқ, асығым да,
Ақыры өлең қылдым, жасыдым да.
Көрмеген көп дүние көл көрінді,
Кірлемеген көңілдің ашығында.

Құдай берген бұл достық — кәннің¹ бірі,
Мұндасқанда қалмайды көңіл кірі.
Қолдан достық жасап ем болар-болмас,
Ит мұрындай наданның жыртты бірі.

Сол досты сая таппай іздейді жан,
Жоқтайды күңіреніп қозғалып қан.
Жау жабылса, бұзылмас жан көрмедім.
Артық жолдас таппадым татулықтан.

---

¹ Пеш, бұл жерде қуат.

Сабырсыз, арсыз, еріншек,
Көрсө қызар, жалмауыз,
Сорлы қазақ сол үшін
Алты бақан ала-ауыз.
Өзін-өзі күндейді,
Жақынын жалған міндейді,
Ол — арсыздық белгісі
Ұятсынбай, ойланбай,
Қой дегенге тіл алмай,
Іс қылмай ма ол кісі?
Бір-ақ секіріп шығам деп,
Бір-ақ қарғып түсем деп,
Мертігеді, жатады.
Ұрлықпен мал табам деп,
Егессе ауыл шабам деп,
Сүйтіп құдай атады.
Бұл нең десе, біреуге
Жоқ нәрсені шатады.
Құтылам деп ісінен,
Бәрін көріп кісіден,
Шығынға әбден батады.
Бұл болмаса онысы,
Аударылып қонысы,
Алыстан дәм татады.
Қызмет қылып мал таппай,
Ғылым оқып ой таппай,
Құр үйінде жатады.
Ел қыдырып ас ішіп,
Еркек арын сатады.
Бала-шаға, ұрғашы
Үйде жаурап қатады.

Еңбегі жоқ еркесіп,
Бір шолақпен серкесіп,
Пысық деген ат шықты.
Бір сөз үшін жау болып,
Бір күн үшін дос болып,
Жүз құбылған салт шықты.
Пысық кім деп сұрасаң —
Қалаға шапса дем алмай,
Өтірік арыз көп берсе,
Көргендерден ұялмай,
Сыбырдан басқа сыры жоқ,
Шаруаға қыры жоқ,
Өтірік, өсек, мақтанға
Ағып тұрса бейне су.
Ат-шапаннан кем көрмес,
Біреу атын қойса «қу»,
Қу нәпсісін тыя алмай,
Атым шығып жүрсін деп,
Берекеге қас болса,
Желіктірген айтаққа,
Арақ ішпей мас болса,
Ел тыныш болса азады,
Ерігіп өле жазады.
Үйде отырса салбырап,
Түзге шықса албырап,
Кісіні көрсе қылжаңдап,
Қалжыңшылсып ыржаңдап.
Өз үйінде қипандап,
Кісі үйінде күй таңдап,
Ақылы бар кісіні
Айбаттайды¹ даттайды.
Ауқаты бар туғанды
Қайырсыз ит деп жаттайды.
Мал мен бақтың дұшпаны,
Кеселді пысық көбейді,
Күшік иттей үріп жүр,
Кісіден кеммін демейді.
Қу тілменен құтыртып,
Кетер бір күн отыртып,

---

¹ Жамандау.

Қызмет қылған кісісін
Құрытуға таяйды.
Қылып жүрген өнері:
Харексті — әрекет.
Өзі оңбаған антұрған
Кімге ойлайды берекет?
Кімді ұялып аяйды?
Расы жоқ сөзінің,
Ырысы жоқ өзінің,
Өңкей жалған мақтанмен
Шынның бетін бояйды.
Бұл сөзімде жалған жоқ,
Айтылмай сөзім қалған жоқ,
Абайлаңыз, байқаңыз —
Елдің жайы солай-ды.

Ишiм өлген, сырым сау,
 Көрiнгенге деймiн-ау:
 Бүгiнгi дос — ертең жау,
 Мен не қылдым, япырм-ау?!
 Өз үйiнде өзендей,
 Күркiрейдi, айтса дау.
 Кiсi алдында кiрбеңдеп,
 Шабан, шардақ¹ және шау²
 Мұндай ма едiң ана күн,
 Мұның қалай, батыр-ау?
 Үш күн арқаң босаса,
 Бола қалдың бас асау.
 Жан қысылса, жайтандап,
 Жанды ерiткен жайдары-ау.
 Жан жай тапса, сен неге
 Жат мiнезсiң жабырқау?
 Ұрлық пенен қулыққа,
 Байлағанда, кестiң бау.
 Берерменде бесеуiң,
 Аларманда және алтау.
 Топ болғанда көрерсiң,
 Түрлi дауды жүз тарау.
 Аяғында сендейлер,
 Көрмей жүр ме қанталау?
 Қайтып келер есiктi
 Қатты серiппе, жарқын-ау!
 Жетiлсең де, жетсең де,
 Керек күнi бiр бар-ау.

---

¹ Дәрменсiз

² Тосырқан. тоқырап қалу.

* * *

Білімдіден шыққан сөз,
Талаптыға болсын кез.
Нұры, сырын көруге
Көкірегінде болсын көз.

Жүрегі — айна, көңілі — ояу.
Сөз тыңдамас ол баяу.
Өз өнері тұр таяу,
Ұқпасын ба сөзді тез?

Әбет басқан елерме,
Сөзге жуық келер ме?
Түзу сөзге сенер ме
Түзелмесін білген ез?

«Айтшы-айтшылап» жалынар,
Ұққыш жансып шабынар.

Ұқпай жатып жалығар,
Ұйқылы-ояу бойкүйез¹.

Жас баладай жеңсік қой,
Байлаулы емес ақыл, ой,
Ойлағаны — айт пен той,
Ыржаң-қылжаң ит мінез.

Сұлу қыз бен я батыр
Болмаған соң, тәңірі алғыр,
Шығып кетер, я қалғыр,
Оған ақыл — арам без.

Жақсыға айтсаң, жаны еріп,
Ұғар көңіл шын беріп,
Дертті ішіне ем көріп,
Неге алтынды десін жез.

«Ой, тәңірі-айшыл» кер есек,
Құлық, сұмдық не өсек.
Болмаған соң, бір есеп —
Мейлі қамқа, мейлі бөз.

---

¹ Бойкүйез — мойынды бұрғызбай кейде арқадан сірестіріп ұстап қалатын ауру. Бойкүйез — бұл жерде мінез суреті.

СЕГІЗ АЯҚ

Алыстан сермеп,
Жүректен тербеп,
Шымырлап бойға жайылған;

Қиуадан шауып,
Қисынын тауып,
Тағыны жетіп қайырған,
Толғауы тоқсан қызыл тіл,
Сөйлеймін десең өзің біл.

Өткірдің жүзі,
Кестенің бізі,
Өрнегін сендей сала алмас.
Білгенге маржан,
Білмеске арзан,
Надандар бәһрә¹ ала алмас.
Қиналма бекер, тіл мен жақ,
Көңілсіз құлақ — ойға олақ.

Басында ми жоқ,
Өзінде ой жоқ
Күлкішіл кердең наданның.
Көп айтса көнді,
Жұрт айтса болды,—
Әдеті надан адамның.
Бойда қайрат, ойда көз
Болмаған соң, айтпа сөз.

Қайнайды қаның,
Ашиды жаның,
Мінездерін көргенде;

---

¹ Пайда, үлес.

Жігерлен, сілкін,
Қайраттан, беркін,
Деп насихат бергенде,
Ұятсыз, арсыз салтынан
Қалғып кетер артынан.

Аулаққа шықпай,
Сыбырлап бұқпай,
Мейірленбес еш сөзге.
Пайдасыз ақыл,
Байлаусыз, тақыл,
Атадан бала ойы өзге.
Санасыз, ойсыз, жарым ес,
Өз ойында ар емес.

Тасыса өсек,
Ысқыртса кесек,
Құмардан әбден шыққаны.
Күшілдек мақтан,
Табытын қаққан
Аңдығаны, баққаны.
Ынсап, ұят, терең ой
Ойлаған жан жоқ, жауып қой.

Болмасын кекшіл,
Болсайшы көпшіл,
Жан аямай кәсіп қыл.
Орынсыз ыржаң,
Болымсыз қылжаң,
Бола ма дәулет, нәсіп бұл?
Еңбек қылсаң ерінбей —
Тояды қарның тіленбей.

Егіннің ебін,
Сауданың тегін
Үйреніп, ойлап, мал ізде.
Адал бол — бай тап,
Адам бол — мал тап,
Қуансаң, қуан сол кезде.
Біріңді, қазақ, бірің дос
Көрмесең істің бәрі бос.

Малыңды жауға,
Басыңды дауға

Қор қылма қорға, татулас.
Өтірік ұрлық,
Үкімет зорлық
Құрысын, көзің ашылмас.
Ұятың, арың аянсын.
Бұл сөзімді ойлансын.

Тамағы тоқтық,
Жұмысы жоқтық,
Аздырар адам баласын.
Таласып босқа,
Жау болып досқа,
Қор болып, құрып барасың.
Өтірік шағым толды ғой,
Өкінер уақтың болды ғой.

Жұмыссыз сандал,
Еріксіз малды ал
Деген кім бар сендерге,
Құлықты көргіш,
Сұмдықты білгіш,
Табылар кісі жөндерге.
Үш-төрт жылғы әдетің,
Өзіңе болар жендетің.

Ауырмай тәнім,
Ауырды жаным,
Қаңғыртты, қысты басымды.
Тарылды көкірек,
Қысылды жүрек,
Ағызды сығып жасымды,
Сүйеніп күлкі, тоқтыққа,
Тартыпты өнер жоқтыққа.

Қайратым мәлім,—
Келмейді әлім,
Мақсұт — алыс, өмір — шақ.
Өткен соң базар,

Қайтқан соң ажар,
Не болады құр қожақ?!
Кеш деп қайтар жол емес,
Жол азығым ол емес.

Бір кісі мыңға,
Жөн кісі сұмға
Әлі жетер заман жоқ.
Қадірлі басым,
Қайратты жасым
Айғаймен кетті, амал жоқ.
Болмасқа болып қара тер,
Қорлықпен өткен қу өмір.

Сөзуар, білгіш,
Законшік, көргіш
Атанбақ — мақсұт, мақтанбақ.
Жасқанып, қорқып,
Жорғалап, жортып,
Именсе елің баптанбақ,
Қарғағанын жер қылмақ,
Алдағанын зор қылмақ.

Хош, қорықты елің,
Қорқытқан сенің
Өнерің қайсы, айтып бер.
Ел аңдып сені,
Сен аңдып оны.
Қылт еткізбей бағып көр,
Ойнасшыл қатын болса қар,
Аңдыған ерде қала ма ар?

Көмексіз көзің,
Бір жалғыз өзің
Баға алмай басың сандалар.
Бауырыңа тартқан,
Сырыңды айтқан
Сырласың сырт айналар.
Ол қаны бұзық ұры-қар
Қапысын тауып сені алар.

Басы-көзі қан боп,
Арқа-басы шаң боп,
Және тұрып жылпылдап;
Жығылып тұрып,
Буыны құрып,
Тағы қуып салпылдап.
Абұйыр қайда, ар қайда?
Әз басыңа не пайда?

Ит үрсе, бала
Таяғын ала,
Қуады итпен кектесіп.
Ұрысқансып «ой» деп,
«Ұят» деп, «қой» деп,
Үлкендер тыяр «тек» десіп.
Оны білсең, мұның не?
Мен де ұят іс қылдым де.

Білгенге жол бос,
Болсайшы қол бос
Талаптың дәмін татуға.
Білмеген соқыр,
Қайғысыз отыр.
Тамағы тойса жатуға,
Не ол емес, бұл емес
Менің де күнім — күн емес,

Ғылымды іздеп,
Дүниені көздеп,
Екі жаққа үңілдім.
Құлағын салмас,
Тіліңді алмас
Көп наданнан түңілдім.
Екі кеме құйрығын
Ұста, жетсін бұйрығың.

Жартасқа бардым,
Күнде айғай салдым,
Онан да шықты жаңғырық.

Естісем үнін,
Білсем деп жөнін,
Көп іздедім қаңғырып,
Баяғы жартас — бір жартас,
Қаңқ етер, түкті байқамас.

Жаяуы қапты,
Аттысы шапты,
Қайырылып сөзді кім ұқсын.
Іште дерт қалың,
Ауыздан жалын
Бұрқ етіп, көзден жас шықсын.
Күйдірген соң шыдатпай,
Қоя ма екен жылатпай?

Мамықтан төсек,
Тастай боп кесек,
Жамбасқа батар, ұйқы жоқ.
Сыбыр боп сөзі,
Мәз болып өзі,
Ойланар елдің сиқы жоқ.
Баяғы қулық, бір алдау,
Қысылған жерде — жан жалдау!¹

Атадан алтау,
Анадан төртеу,
Жалғыздық көрер жерім жоқ.
Ағайын бек көп,
Айтамын ептеп,
Сөзімді ұғар елім жоқ.
Моласындай бақсының
Жалғыз қалдым — дәп шыным!

---

¹ Жан жалдау — бұл жерде ант ішу, нандыру мағнасында.

Сәулең болса кеудеңде
Мына сөзге көңілің бөл.
Егер сәулең болмаса,
Мейлің тіріл, мейлің өл.
Танымассың, көрмессің,
Қаптаған соң көзді шел.
Имамсыздық¹ намазда —
Қызылбастың² салған жол.
Көп шуылдық не табар,
Билемесе бір кемел?

Берекелі болса ел —
Жағасы жайлау ол бір көл.
Жапырағы жайқалып,
Бұлғақтайды соқса жел.
Жан-жағынан күркіреп,
Құйып жатса аққан сел,
Оның малы өзгеден
Өзгеше боп өсер тел.
Берекесі кеткен ел —
Суы ашыған батпақ көл.
Құс қаңқылдап, жағалап,
Шулай алмас жазғы төл.
Оның суын ішкен мал
Тышқақ тиіп, аспас бел.
Көл деп оны кім жайлар,
Суы құрсын, ол — бір шөл,
Единица — жақсысы,

---

¹ Имам (*арапша*) — намаз оқығанда алдында тұратын адам.

² Қызылбас — парсы жұртының аты.

Ерген елі бейне нөл,
Единица нөлсіз-ақ
Өз басындық болар сол.
Единица кеткенде,
Не болады өңкей нөл?
Берекеңді қашырма,
Ел тыныш болса, жақсы сол.
Рас сөзге таласып,
Ақжем болма, жаным, кел!

* * *

Әуелде бір суық мұз — ақыл зерек,
Жылытқан тұла бойды ыстық жүрек.
Тоқтаулылық, талапты шыдамдылық,—
Бұл қайраттан шығады, білсең керек.
Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста,
Сонда толық боласың елден бөлек.
Жеке-жеке біреуі жарытпайды,
Жол да жоқ жарыместі «жақсы» демек.
Ақыл да, ашу да жоқ, күлкі де жоқ,
Тулап қайнап бір жүрек қылады әлек.
Біреуінің күні жоқ біреуінсіз,
Ғылым сол үшеуінің жөнін білмек.

* * *

Қажымас дос халықта жоқ,
Айнымас серт қайда бар?
Алда көрген артта жоқ,
Мысқыл, өсек, айла бар.

Жақсылығың күнде ұмыт,
Бір жаңылсаң, болды кек.
Пайдасынан бой суыт,
Өзі тимей жүрсе тек.

Пайда, мақтан өзінен
Артыла ма ант ұрып?
Жарыса өсек сөзінен,
Айта берсін шарқ ұрып.

Кімге достық көп еттім,
Түбі болды бір кейіс.
Жақсы өмірім әуре еттің,
Жер таба алмай бір тегіс,

Жау қожандап бұртайып,
Дос құбылып, әуре етер.
Кімі тентек, кімде айып.
Тексере алмай өмір өтер.

Сыйласарлық тектінің
Кім танымас нұсқасын?
Күнде өзімшіл ептінің
Несін адам ұстасын?

Қансонарда¹ бүркітші шығады аңға,
 Тастан түлкі табылар аңдығанға,
 Жақсы ат пен тату жолдас — бір ғанибат²
 Ыңғайлы ықшам киім аңшы адамға.
 Салаң етіп жолықса қайтқан ізі,
 Сағадан сымпың қағып із шалғанда.
 Бүркітші тау басында, қағушы ойда,
 Іздің бетін түзетіп аңдағанда.
 Томағасын тартқанда бір қырымнан,
 Қыран құс көзі көріп самғағанда.
 Төмен ұшсам түлкі өрлеп құтылар деп,
 Қанды көз қайқаң қағып шықса аспанға,
 Көре тұра қалады қашқан түлкі
 Құтылмасын білген соң құр қашқанға.
 Аузын ашып, қоқақтап, тісін қайрап,
 Ол да талас қылады шыбын жанға.
 Қызық көрер, көңілді болса аңшылар,
 Шабар жерін қарамас жығылғанға.
 Қырық пышақпен қыржыңдап тұрған түлкі,
 О-дағы осал жау емес қыран паңға.
 Сегіз найза қолында, көз аудармай,
 Батыр да аял қылмайды ертең таңға.
 Қанат құйрық суылдап, ысқырады,
 Көктен қыран сорғалап құйылғанда.
 Жарқ-жүрқ етіп екеуі айқасады,
 Жеке батыр шыққандай қан майданға.
 Біреуі — көк, біреуі — жер тағысы,
 Адам үшін батысып қызыл қанға.
 Қар — аппақ, бүркіт — қара, түлкі — қызыл,

---

¹ Қансонар — жаңа жауған қардың үстіндегі аңның ізі.

² Ғанибет (*арапша*) — қызық.

Ұқсайды қаса сұлу шомылғанға.
Қара шашын көтеріп екі шынтақ,
О да бүлк-бүлк етпей ме сипағанда,
Аппақ ет, қып-қызыл бет жап-жалаңаш,
Қара шаш қызыл жүзді жасырғанда.
Күйеуі ер, қалыңдығы сұлу болып,
Және ұқсар тар төсекте жолығысқанға.
Арт жағынан жаурыны бүлкілдейді,
Қыран бүктеп астына дәл басқанда.
Құсы да, иесі де қоразданар,
Алпыс екі айлалы түлкі алғанда.
«Үйірімен үш тоғыз» деп жымыңдап,
Жасы үлкені жанына байланғанда.
Сілке киіп тымақты, насыбайды
Бір атасын көңілің жайланғанда.
Таудан жиде тергендей ала берсең
Бір жасайсың құмарың әр қанғанда.
Көкіректе жамандық еш ниет жоқ,
Аң болады кеңесің құс салғанда.
Ешкімге зияны жоқ, өзім көрген,
Бір қызық ісім екен сұм жалғанда.

Жасымда ғылым бар деп ескермедім,
Пайдасын көре тұра тексермедім.
Ер жеткен соң түспеді уысыма,
Қолымды мезгілінен кеш сермедім.
Бұл махрұм¹ қалмағыма кім жазалы,
Қолымды дөп сермесем, өстер ме едім?
Адамның бір қызығы — бала деген,
Баланы бір қызығы — бала деген,
Баланы оқытуды жек көрмедім.
Баламды медресеге біл деп бердім,
Қызмет қылсын, шен алсын деп бермедім.
Өзім де басқа шауып, төске өрледім,
Қазақта қара сөзге дес бермедім.
Еңбегіңді білерлік еш адам жоқ,
Түбінде тыныш жүргенді теріс көрмедім.

---

¹ Махрұм (*арапша*)— бос, құр.

Қыран бүркіт не алмайды, салса баптап?
Жұрт жүр ғой күйкентай мен қарға сақтап,
Қыран шықса қияға, жібереді
Олар да екі құсын екі жақтап.
Қарқылдап қарға қалмас арт жағынан,
Күйкентайы үстінде шықылдықтап.
Өзі алмайды, қыранға алдырмайды.
Күні бойы шабады бос салақтап.
Тиіп-шығып, ыза қып, ұстатпаса,
Қуанар иелері сонда ыржақтап.
Не таптық мұныменен деген жан жоқ,
Түні бойы күпілдер құсын мақтап.
Басқа сая, жанға олжа дәнеме жоқ,
Қайран ел осынымен жүр далақтап.

Көңілім қайтты достан да, дұшпаннан да,
Алдамаған кім қалды тірі жанда?
Алыс-жақын қазақтың бәрін көрдім,
Жалғыз-жарым болмаса анда-санда.

Пайда үшін біреу жолдас бүгін таңда,
Ол тұрмас бастан жыға¹ қисайғанда.
Мұнан менің қай жерім аяулы деп,
Бірге тұрып қалады кім майданда?

Ендігі жұрттың сөзі — ұрлық-қарлық,
Саналы жан көрмедім, сөзді ұғарлық.
Осы күнде, осы елде дәнеме жоқ
Мейір қанып, мәз болып қуанарлық.

Байлар да мал қызығын біле алмай жүр,
Жаз жіберіп, күз атын міне алмай жүр.
Сабылтып, күнде ұрлатып, із жоғалтып,
Ызаменен ыржиып күле алмай жүр.

Саудагер тыныштық сауда қыла алмай жүр,
Қолдан беріп, қор болып, ала алмай жүр.
Ел аулақта күш айтқан, топта танған,
Арсыз жұрттан көңілі тына алмай жүр.

Естілер де ісінен қуанбай жүр,
«Ел азды» деп надандар мұңаймай жүр.

---

¹ Дулығаның артынан қаптап қоятын зат.

Ала жылан, аш бақа күпілдектер
Кісі екен деп үлкеннен ұялмай жүр.

Бектікте біреу бекіп тұра алмай жүр,
О-дағы ұры-қарды тыя алмай жүр.
Қарсылық күнде қылған телі-тентек,
Жаза тартып ешбірі сұралмай жүр.

Қарындас қара жерге тыға алмай жүр,
Бірінің бірі сөзін құп алмай жүр,
Құда-тамыр, дос-жарың, қабын-балаң,—
Олар да бір қалыпты бола алмай жүр.

Бір күшті көп тентекті жыға алмай жүр,
Іште жалын дерт болып, шыға алмай жүр.
Арақ ішкен, мас болған жұрттың бәрі,
Не пайда, не залалды біле алмай жүр.

Жетіліп жаз жайлауға қона алмай жүр,
Күз күзеу де жанжалсыз бола алмай жүр.
Қыс қыстауың — қып-қызыл ол бір пәле,
Оралып ешбір шаруа оңалмай жүр.

Жасы кіші үлкеннен ұялмай жүр,
Сұрамсақтар нәпсісін тыя алмай жүр.
Сәлем борыш, сөз қулық болғаннан соң,
Қандай жан сырттан сөз боп, сыналмай жүр?

Адасқанның алды — жөн, арты — соқпақ,
Оларға жөн, арамның сөзін ұқпақ.
Қас маңғаз малға бөккен кісімсініп,
Әсте жоқ кеселді істен биттей қорықпақ,
Бір аршопке¹ шапаны сондай шап-шақ,
Мүшесінен буынып, басады алшақ.
Қарсы алдына жымырып келтірем деп,
Ақ тымақтың құлағы салтақ-салтақ,
Жаздыкүні ақ бөркі бүктелмейді-ақ,
Қолында бір сабау бар о-дағы аппақ.
Керегеге сабауды шаншып қойып,
Бөркін іліп, қарайды жалтақ-жалтақ.
Қу шалбар қулығына болған айғақ,
Тізесін созғылайды қалталанса-ақ,
Ұстаудағы кісідей мезгілі бар,
Күні бойы шешініп бір т...-ақ.
Тірі жанға құрбы боп жап-жасында-ақ,
Қалжындамақ, қасынбақ, ыржандамақ.
Бет-аузын сөз сөйлерде жүз құбылтып,
Қас кермек, мойын бұрмақ, қоразданбақ.
Осындай сидаң жігіт елде мол-ақ,
Бәрі де шаруаға келеді олақ.
Сырын түзер біреу жоқ, сыртын түзеп,
Бар өнері — қу борбай, сымпыс шолақ.
Олардың жоқ ойында малын бақпақ,
Адал еңбек, мал таппақ, жұртқа жақпақ,
Жалғыз атын терлетіп, ел қыдырып,
Сәлемдеспей, алыстан ыржаң қақпақ.

---

¹ Өлшем мағынасында.

Не іздейсің, көңілім, не іздейсің?
Босқа әуре қылмай, шыныңды айт.
Шарқ ұрып, тыныштық бермейсің,
Сырласалық, бермен қайт.

Абұйыр, атақ сол жанда,
Кімді көп жұрт мақтаса.
Ол мақтаудан не пайда,
Көп мақтауын таппаса?

Көп тәңірі атқан мақтай ма,
Ол тәңірі атқан болмаса?
Жоқты-барды шатпай ма,
Көптің өзі оңбаса?

Мақтау — жел сөз жанға қас,
Қошеметшіл шығарған.
Бір мақтаса боқтамас
Ел табылса, құмарлан.

Жұрттың бәрі сөз сатқан,
Сатып алып не керек?
Екі сөзді тәңірі атқан
Шыр айналған дөңгелек.

Сатып алма, сөз сатса,
Ол асылды аңдамас,

**Б..... байы — ақша,
Ер жақсысын таңдамас.**

**Мен — мақтанның құлы емес,
Шын ақылға зорлық жоқ.
Антұрған көп пұл емес,
Өлім барда қорлық жоқ.**

**Өмір, дүние дегенің
Ағып жатқан су екен,
Жақсы-жаман көргенің,
Ойлай берсең, у екен.**

Қайғы шығар ілімнен,
Ыза шығар білімнен.
Қайғы мен ыза қысқан соң,
Зар шығады тілімнен.

Қайтып қызық көремін,
Әуре-сарсаң күнімнен?
Қайрылып қарап байқасам,
Ат шаба алмас мінімнен.

Қайғылы қартаң біздей шал,
Қарай берсең, қайда жоқ?
Есер, есірік болмасаң,
Тіршіліктен пайда жоқ.

Ақыл бітпес дәулетке,
Дәулет бітпес келбетке,
Болымсыз қулық тойымсыз,
Болды балаң жөргекте.
Ішімен жау боп, сыртымен
Кім тояр қылған құрметке?
Кеңшілікте туған жоқ
Шықсын деген жел бетке.
Тарлықта қанша тайпалса,
Қадірі болмас, әлбетте.

Сыйласа елің ұлықтап,
Араласаң қызықтап,
Қызық пенен тыныштыққа
Қазақ тұрмас тұрақтап,
Қаңқылдап біреу ән салса,
Біріне бірі жуықтап,

Төбінсіп қамалар,
Тоқтатып болмас сырықтап.
Түзу бол деген кісіге
Түзу келмес ырықтап.
Сырдаң тартып қашады,
Ұстайсың қайтіп құрықтап?

Ел жайын біліп қансаңыз,
Айтайын құлақ салсаңыз.
Кейбіреуі дүрсіп жүр,
Жер тәңірісіп кер мағыз.
Кейбіреуі — законшік,
Оңдырмассып, берсе арыз.
Кейбірі пірге¹ қол берген,
Іші залым, сырты абыз.
Кейбірі қажыға барып жүр,
Болмаса да қаж парыз²,
Мұсылмандық ол ойлап,
Өтеген қашан ол қарыз?

Дәулеті жоқ бурыл шаш,
Үйіңе кет, топтан қаш!...
Ағайынның ішінен
Шыға қалса тай-талас,
Партия жиып, мал сойса,
Бата оқисың, жейсің бас.

Басалқа сөз сенде жоқ,
Айтқан сөзің «малың шаш».
Итше індет тілемей,
Жат үйінде, өлсең де аш!
Ойлап-ойлап қарасам,
Осындай шал қайда жоқ.
Қозғау салып қоздырғыш,
Кезбе шалдан пайда жоқ.

---

¹ Әулие (*паршыша*).

² Міндет (*арапша*).

Ысытқан, суытқан
Бойыңды бір көңіл.
Дүниені ұмытқан
Құмарың тозар, біл.

Әуелгі кезінде
Қайтпаған көңілдің,
Есептеп өзің де,
Түрінен өмірдің.

Бір жақсы күнім деп,
Қызықпен сөйлесіп,
Артынан «ол нем?» деп,
Ұялып кезнесіп¹,

Бір ақмақ әңгіме
Сықылды көрінер,
Онысын өңгеге
Айтуға ерінер.

Айтуға білсе, ерінбес,
Надандықпен жеңілмес.
Білген кісі айтса оған,
Надандығы кемімес.

---

¹ Қысылу, қызару мағынасында.

Бойы бұлған,
Сөзі жылмаң
    Кімді көрсем, мен сонан.
Бетті бастым,
Қатты састым,
    Тұра қаштым жалма-жан.

Өз ойында
Тал бойында
    Бір міні жоқ бендесіп,
Түзде мырзаң,
Үйде сырдаң,
    Сөзі қалжың еркесіп.

Бас құрасып,
Мал сұрасып,
    Бермегенмен кетісер.
Адам аулап,
Сыпыра саулап,
    Байды жаулап жетісер.

Сөз қыдыртқан,
Жұрт құтыртқан,
    Антын, арын саудалап,
Бұтты-шатты,
Үй санатты,
    Байдан атты алмалап.

Кедейі — ер,
Кеселі зор.
Малды байдан сорлы жоқ.
Аш көмектің,
Жемдемектің,
Босқа әлектің орны жоқ.

Ел қағынды,
Мал сабылды,
Ұрлық, өтірік гу де гу.
Байы — баспақ,
Биі саспақ,
Әулекі аспақ сыпыра қу.

Ақы берген,
Айтса көнген
Тыныштық іздер елде жоқ,
Аққа тартқан,
Жөнге қайтқан,
Ақыл айтқан бенде жоқ.

Өз¹ тұтуға;
Сыйласуға
Қалмады жан бір татыр.
Сыпыра батыр,
Пәле шақыр.
Болдың ақыр тап-тақыр.

Су жұғар ма,
Сөз ұғар ма
Сыпыра жылмаң желбуаз?
Айтты — көндім,
Алды — бердім,
Енді өкіндім — өзім аз.

Жақсылық ұзақ тұрмайды,
Жамандық әркез тозбайды.
Үміттің аты елеріп,
Қос тізгінді созбайды.
Қос тепкіні салсаң да,
Уайымнан озбайды.
Бір қайғыны ойласаң,
Жүз қайғыны қозғайды.
Жер қорығыш желгек шал
Желіп жүріп боздайды.

Құрсаған бұлт ашылмай,
Аспанның жүзі көгермес.
Үрпиген жүрек басылмай,
Талапты көңіл елермес.
Шырайды қайғы жасырмай,
Күлкінің ерні кезермес,
Шыдасаң есті қашырмай,
Құлдатып, қор қып жібермес.

Кез келсе қайғы қат-қабат,
Қаңғыртпай қоймас адамды.
Қасиетсіз туған — ол да жат,
Күңкілдеп берер сазанды.
Бәрінен де сол қымбат,
Қайтерсің өңкей наданды.
Сыпыра батыр сұм құрбәт¹
Мақтанмен алды мазамды.

---

¹ Жақын, туысқан, көрші.— Бұл жерде жаман ағайын, жаман көрші мағынасында.

АЙТТЫМ СӘЛЕМ ҚАЛАМҚАС

«МЕН СӘЛЕМ ЖАЗАМЫН»	8
«ҚАҚТАҒАН АҚ КҮМІСТЕЙ»	10
«ҚЫЗАРЫП, СҰРЛАНЫП»	11
«БІЛЕКТЕЙ АРҚАСЫНДА...»	13
ЖІГІТ СӨЗІ	14
ҚЫЗ СӨЗІ	16
«ЖАРҚ ЕТПЕС...»	17
«КӨЗІМНІҢ ҚАРАСЫ»	18
«ҒАШЫҚТЫҚ, ҚҰМАРЛЫҚ ПЕН...»	20
«ЖЕЛСІЗ ТҮНДЕ...»	21
«САП-САП, КӨҢІЛІМ...»	22
«ҚОР БОЛДЫ ЖАНЫМ»	24
«СЕН МЕНІ НЕ ЕТЕСІҢ?»	25
«ЕМ ТАБА АЛМАЙ...»	28
«КЕЙДЕ ЕСЕР КӨҢІЛ...»	30
«ЖҮРЕГІМ, ОЙБАЙ, СОҚПА ЕНДІ»	31
«ҒАШЫҚТЫҢ ТІЛІ...»	—
«БІР СҮЛУ ҚЫЗ ТҰРЫПТЫ...»	32
«ЕСІҢДЕ БАР МА...»	34
«СҮЙСІНЕ АЛМАДЫМ...»	37
«ДОМБЫРАҒА ҚОЛ СОҚПА»	—
«ЖҮРЕГІМ, НЕНІ СЕЗЕСІҢ»	35
ОНЕГИННІҢ СИПАТЫ (<i>Пушкиннен</i>)	38
ТАТЬЯНАНЫҢ ОНЕГИНГЕ ЖАЗҒАН ХАТЫ	39
ОНЕГИННІҢ ТАТЬЯНАҒА ЖАУАБЫ	41
ОНЕГИННІҢ СӨЗІ	44
ОНЕГИННІҢ ТАТЬЯНАҒА ЖАЗҒАН ХАТЫ	45
ТАТЬЯНАНЫҢ СӨЗІ	47
ЛЕНСКИЙДІҢ СӨЗІНЕН	49
ОНЕГИННІҢ ӨЛЕРДЕГІ СӨЗІ	—
«ҒАШЫҚТЫҚ ІЗДЕП ТАНТЫМА (<i>Лермонтовтан</i>)	50
МАХАББАТ, ДОСТЫҚ ҚЫЛУҒА...»	—

ЖАСТЫҚТЫҢ ОТЫ ЖАЛЫНДАП

«ЖІГІТТЕР, ОЙЫН АРЗАН...»	54
«БІР ДӘУРЕН КЕМДІ КҮНГЕ...»	59
«ТҮЛПАРДАН ТҰҒЫР ОЗБАС...»	60
«ЖАСТЫҚТЫҢ ОТЫ ҚАЙДАСЫҢ...»	61
«ЖАСТЫҚТЫҢ ОТЫ ЖАЛЫНДАП»	62
«КӨҢІЛ ҚҰСЫ ҚҰЙҚЫЛЖЫР...»	64
«АДАМНЫҢ КЕЙБІР КЕЗДЕРІ...»	66
«ӨЛЕҢ — СӨЗДІҢ ПАТШАСЫ...»	67
«БІРЕУДІҢ КІСІСІ ӨЛСЕ...»	69
«МЕН ЖАЗБАЙМЫН...»	71
«ҚУАТТЫ ОТТАЙ БҮРҚЫРАП...»	72
«ӨЗГЕГЕ, КӨҢІЛІМ, ТОЯРСЫҢ»	73
«ҚҰР АЙҒАЙ БАҚЫРҒАН...»	74
«ҚҰЛАҚТАН КІРІП...»	75
«МЕНСІНБЕУШІ ЕМ НАДАНДЫ...»	76
«АСҚА, ТОЙҒА БАРАТУҒЫН...»	78
«АТА-АНАҒА КӨЗ ҚУАНЫШ...»	80
«ТАЙҒА МІНДІК...»	81
«ЗАМАН АҚЫР ЖАСТАРЫ»	83
«КӨЗІНЕН БАСҚА ОЙЫ ЖОҚ»	84
«ҒЫЛЫМ ТАППАЙ МАҚТАНБА...»	85
«ШОҚПАРДАЙ КЕКІЛІ БАР...»	88
«БАЗАРҒА, ҚАРАП ТҮРСАМ...»	89
«ИНТЕРНАТТА ОҚЫП ЖҮР...»	90
«ӨКІНІШТІ КӨП ӨМІР...»	93
«САБЫРСЫЗ, АРСЫЗ, ЕРІНШЕК...»	95
«ІШІМ ӨЛГЕН, СЫРТЫМ САҰ»	98
«БІЛІМДІДЕН ШЫҚҚАН СӨЗ...»	99
СЕГІЗ АЯҚ	101
«СӘУЛЕҢ БОЛСА КЕУДЕНДЕ...»	107
«ӘУЕЛДЕ БІР СУЫҚ МҮЗ...»	108
«ҚАЖЫМАС ДОС ХАЛЫҚТА ЖОҚ...»	109
«ҚАНСОНАРДА...»	110
«ЖАСЫМДА ҒЫЛЫМ БАР ДЕП...»	112
«ҚЫРАН БҮРКІТ НЕ АЛМАЙДЫ...»	113
«КӨҢІЛІМ ҚАЛДЫ...»	114
«АДАСҚАННЫҢ АЛДЫ ЖӨН...»	115
«НЕ ІЗДЕЙСІҢ, КӨҢІЛІМ...»	117
«ҚАЙҒЫ ШЫҒАР ІЛІМНЕН...»	119
«ЫСТЫҚТАН, СУЫҚТАН...»	121
«БОЙЫ БҮЛҒАҢ...»	122
«ЖАҚСЫЛЫҚ ҰЗАҚ ТҮРМАЙДЫ...»	124

200 м

Абай.

А 13 Дүниеде, сірә, сендей маған жар жоқ: Өлеңдер.— Алматы: Жалын. 1990. —128 бет.

Абайдың махаббат лирикалары осы жинақтың бірінші бөлімінде тұңғыш рет жеке топтастырылды. Сонымен бірге Пушкиннен, Лермонтовтан аударған ғашықтық жырлары да бұл бөлімнің маңызын мөңдендіре түсетіндей.

Екінші бөлімінде ұлы ақынның жастарға тікелей арнаған үлгі-өнеге өлеңдері бар.

А $\frac{4702250102-133}{408(05)90}$ 16—89

84 Қаз7—5

ISBN 5—610—00432—2

©«Жалын» баспасы, 1990

Для детей старшего школьного возраста

Абай

НЕТ РАВНЫХ ТЕБЕ ДЛЯ МЕНЯ

С т и х и

(На казахском языке)

Редакторы — *О. Асқаров*
Кіші редакторы — *Р. Көшкінова*
Суретшісі — *К. Кәметов*
Көркемдеуші редакторлары — *М. Алин, Б. Оспанов*
Техникалық редакторы — *Л. Самойлова*
Корректоры — *Л. Асенова*

ИБ № 3611

Теруге 07.12.88 жіберілді. Басуға 07.09.89 қол қойылды. Форматы $70 \times 108^{1/16}$. Қағазы офсеттік. Қаріп түрі «Тип Бодони». Офсеттік басылыс. Шартты баспа табағы 11,2. Есептік басылу табағы 5,25. Шығыңқы бояу көлемі 23,45. Тиражы 40 000 дана. Заказ № 3822. Бағасы 65 тиын.

Қазақ ССР Баспа, полиграфия және кітап саудасы істері жөніндегі мемлекеттік комитетінің «Жалын» баспасы, 480124, Алматы қаласы, Абай проспекті. 143-үй.

Қазақ ССР Баспа, полиграфия және кітап саудасы істері жөніндегі мемлекеттік комитетіне қарасты «Кітап» полиграфиялық кәсіпорындары өндірістік бірлестігінің Кітап фабрикасы, 480124, Алматы қаласы. Гагарин проспекті 93-үй.
